

Prvi hrvatski svesokolski slet u Zagrebu 1906. godine

Borić, Tihomir

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:752834>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-05**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

NASTAVNIČKI SMJER

Ak. god. 2021./2022.

Tihomir Borić

Prvi hrvatski svesokolski slet 1906. godine

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Damir Agičić

Datum: 5.7.2022.

Sadržaj:

Sadržaj:	2
Uvod	2
Izvori i literatura	4
Sokolstvo	5
Osnivanje društva Hrvatski sokol	6
Širenje sokolstva Banskom Hrvatskom.....	7
Ususret sletu — priprema i problemi	12
Ideja je zaživjela!	20
Najava sleta	22
Slet	25
Prvi dan sleta - 1.9.1906.	25
Drugi dan sleta- 2.9.1906.	28
Treći dan sleta - 3.9.1906.	32
Incident u Rijeci	34
Prikaz Prvog hrvatskog svesokolskog sleta u novinama	36
„ Dom i svijet“ o sletu.....	36
„Glasonoša“	37
„Naša sloga“	37
„ Narodni glas“	39
„Prosvjeta“ o sletu.....	42
„Obzor“ o sletu	43
„Novi list“ o sletu.....	46
„Narodne novine“ o sletu.....	47
„Hrvatsko pravo“ o sletu	49
„Sokol“ o sletu	51
Zaključak	53
Bibliografija	54

Summary

This work will talk about first rally of falcons in Zagreb in 1906. In first part there will be some history of falcon movement and the way that it had to cross from Czech Republic, where it all started, over Slovenia to Croatia. First part, the history of falcon movement in Croatia before the organization of rally is based on the falcon magazine called „Sokol: glasilo za tjelovježbu“ and it brings a lot of inside informations of falcon organization in Croatia. Part which talks about the falcon rally, the central part of this work, is based on the analysis of newspapers and their point of view over the falcons rally. So, the main question is how did the newspapers write about the falcon rally and are there any differences between them. In analysis there are different types of papers, from daily political to weekly newspapers.

Key words: falcons, rally, Zagreb 1906,

Ja, Tihomir Borić, diplomant na Nastavničkom smjeru diplomskoga studija povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom „Prvi hrvatski svesokolski slet u Zagrebu 1906. godine“ rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 5.7.2022.

Tihomir Borić

Uvod

Sokolstvo i hrvatski sokolaši na čelu sa sportskim entuzijastima kao što su Franjo Bučar zaslužni su za dolazak i razvoj mnogih sportova u Hrvatskoj pa se može reći kako su upravo oni udarili temelje kasnijih sportskih uspjeha hrvatskih sportaša na raznim svjetskim i olimpijskim smotrama. Svojim djelovanjem pridonijeli su popularizaciji postojećih i afirmaciji novih sportova, a tomu su pripomogle i organizacije velikih sletova pred očima brojne publike. Sletom se naziva velika priredbu mnogobrojnih gimnastičara i sportaša iz srodnih sportova na nekom otvorenom prostoru pri čemu se izvode vježbe na spravama ili vježbe koje ne zahtijevaju korištenje sprave. Ovaj rad bavit će se prvim hrvatskim svesokolskim sletom, održanim u Zagrebu 1906. godine, koji je obilježio i doveo do svojevrsnog vrhunca hrvatsko sokolstvo u njegovim ranim godinama. Iako će taj događaj biti u fokusu, važno je osvrnuti se i na rad ljudi bez kojih širenje sokolske ideje ne bi bilo moguće, poput već spomenutog Franje Bučara, ali i ideju sokolstva, koja nije predstavljala samo sportsku opciju već je zamišljena i kao platforma koja okuplja domoljube u zajedničkoj borbi za boljitak vlastite zemlje. Rad se temelji na analizi članaka iz sokolskog glasila te novinskih članaka vezanih uz sam slet, ali i zbivanja koja su prethodila sletu, kao i reakcije javnosti na slet. Članci iz sokolskog glasila pružaju odličan uvid u stanje hrvatskog sokolstva u razdoblju pred održavanje samog sleta i sve probleme vezane za organizaciju društava, nacionalnu apatiju i organizaciju samog sleta. Sokolsko glasilo, imena „Sokol“, bilo je medij preko kojeg su sokolaši širili svoju ideju i izvještavali narod o svom radu te ga nastojali potaknuti na zanimanje za tjelovježbu i sokolstvo općenito. Glasilo je bilo alat sokolaša da se dopre do hrvatskog naroda pa kao takav obiluje dugim proglasima kojima je zadaća prodrijeti do stanovništva. Novinski članci trebali bi svaki događaj prikazati što objektivnije, ali je s obzirom na vrijeme u kojem se slet održavao moguće za očekivati da je dio zanosa oko sleta zahvatio i uredništvo novina pa je događaj prikazan na pristran način. Tema sokolstva zanimljiva je iz razloga što obuhvaća nekoliko slavenskih naroda čiji su jezici srodni pa ne treba isključiti mogućnost da se u budućnosti javi interes za suradnjom povjesničara iz zemalja sudionica sleta pri daljnjem proučavanju ove teme. Svesokolski sletovi okupljali su vježbače i sportaše iz slavenskih zemalja pa bi se moglo reći da se radilo o Slavenskoj olimpijadi i prije nego li su Olimpijske igre osvanule u svom modernom izdanju. Takvi događaji zasigurno zaslužuju veću pozornost od strane povjesničara i zaljubljenika u povijest sporta, ali i politike, jer su upravo sportske smotre često pozornica na kojima isplivaju razne političke poruke i sukobi. Dosadašnji radovi vezani uz sokolstvo nisu se bavili ovim sletom te ovaj rad

predstavlja novost što se tiče tog segmenta povijesti hrvatskog sokolstva, ali i sokolstva općenito. Ipak, valja spomenuti kako je već bilo radova na temu sokolstva, ali se tema istraživanja ograničila na djelatnost jednog sokolskog društva na području nekog grada pri čemu je svesokolski slet u Zagrebu samo spomenut, zavisno od toga je li društvo iz tog grada sudjelovalo na sletu. Radovi koji su se ograničili na povijest pojedinog sokolskog društva svakako su vrijedni, ali tema sokolstva, a posebice ovog posebnog događaja za hrvatsko sokolstvo zaslužuje ozbiljnije i opširnije radove pa se nadam da će ovaj rad biti doprinos i motivacija da se krene u tom smjeru.

Izvori i literatura

Kao što je već u uvodu navedeno ova je tema relativno neistražena pa je i literatura kojom se moglo koristiti za pisanje ovog rada veoma skromna. Knjige koje se bave poviješću hrvatskog sokolstva ne bave se prvim hrvatskim svesokolskim sletom u obujmu većem od nekoliko redaka, odnosno samo ga spominju kao nešto što se dogodilo. One donose informacije o sokolstvu kao pokretu začetom u Češkoj i o širenju na naše prostore, ali na tome se zaustavljaju i nema detaljnijeg prikaza sleta što je pomalo iznenađujuće s obzirom na važnost događaja. Glavni izvor informacija oko organizacije i priprema i samog sleta je *Spomen spis I. hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu 2.- 3. rujna 1906.* urednika Franje Bučara iz 1906. godine, nastao neposredno nakon završetka sleta. U pisanju *Spomen spisa* sudjelovali su ljudi iz najužeg kruga organizatora i ljudi koji su bili upoznati sa svim problemima i organizacijskim izazovima pa je zbog toga ovo djelo od posebne važnosti jer donosi informacije „iznutra“. Ipak, s obzirom da su bili sudionici postoji mogućnost da su nekim stvarima pristupili subjektivno i da njihov opis ne odgovara istini u potpunosti. Također, ljudi koji su radili na ovom spomen spisu nisu povjesničari, ali su svoj zadatak da sačuvaju sjećanje na slet odradili na veoma kvalitetan način. Sokolsko glasilo glavni je izvor informacija za razdoblje koje prethodi sletu i ono otkriva kako su tekle pripreme te na koji su način ljudi iz sokolske organizacije nastojali privući nove članove. Tekstovi u glasilu djelo su ljudi koji sudjeluju u organizaciji pa možemo pratiti slet od trenutka kad je bio samo ideja nekolicine entuzijasta do trenutka kada su u Zagreb stigli sokolaši iz ostalih slavenskih zemalja. Iz tog je razloga sokolsko glasilo izvor bez kojeg ne bi bilo moguće uopće krenuti u istraživanje ove teme. Glavna komponenta istraživačkog dijela rada jesu novine i dnevni listovi. Popis novina koje su korištene u radu je duži i detaljnije će biti prikazan u nastavku rada. Rad nije temeljen samo na velikim listovima već su dodani i neki manji listovi koji su važni na lokalnoj razini kao što je primjerice petrinjski list, ali i ove novine su dodane s razlogom, a on se krije u tome da je zanimljivo promotriti što o takvoj smotri misle u nekoj manjoj sredini. Sva novinska građa korištena tokom izrade diplomskog rada prikupljena je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu ili na stranicama te knjižnice u digitalnom obliku

Sokolstvo

Sokolski pokret rođen je u Češkoj 1862. godine, koja je u to vrijeme bila dijelom Habsburške Monarhije. Te su godine obilježene političkom nestabilnošću koja je uslijedila nakon sloma neoapsolutizma. Politička i ekonomska nestabilnost utjecale su i na društvo pa se stvorilo plodno tlo za nastanak sokolskog pokreta. Osnovni cilj pokreta bio je okupljanje češkog naroda u borbi protiv sustavne germanizacije koja je sve više uzimala maha na ovim prostorima.¹ Češka nije bila jedina slavenska zemlja pogođena germanizacijom, već je to bila uobičajena praksa sa svim slavenskim narodima. Uz to, slavenski su narodi unutar Monarhije bili u podređenom položaju i na gospodarskom i političkom planu. Upravo su navedene okolnosti dovele do osnivanja pokreta kojem je intencija bila povezati sve slavenske narode unutar Monarhije u borbi za ravnopravan položaj. Izravno djelovanje i otvorena borba nisu bili opcija pa se tako pristalice pokreta okupljaju pod krinkom gimnastičkog vježbanja. Kako bi privukli što veći broj sljedbenika, osnivači pokreta odlučuju se da simbolom pokreta bude ptica sokol, koja u slavenskim narodnim pjesmama predstavlja hrabrost i odvažnost te težnju za slobodom. Upravo su te osobine trebale krasiti sve članove pokreta pa se može reći kako su se osnivači vješto i domišljato poslužili onime što je pristalicama već otprije bilo poznato i s čime su se lako mogli poistovjetiti. Osnivači su uz jaku slavensku crtu pokret gradili i na starogrčkom idealu sklada duha i tijela. Osnivačem i glavnim ideologom sokolskog pokreta smatramo Miroslava Tyrša, koji je cijeli svoj život težio tome da Slaveni unutar Monarhije postanu ravnopravan politički faktor. Ipak, idejni tvorac sokolske misli nije dočekaio takav rasplet događaja niti je uspio vidjeti kako je njegova ideja raširila krila po cijelom slavenskom svijetu jer je preminuo 1884. godine. No ostat će upamćen po tome što je zajedno s Jindrichom Fungerom utemeljio prvu tjelovježbenu organizaciju na prostoru Monarhije 16. veljače 1862. godine. Iz te se organizacije sokolska ideja relativno brzo počela širiti. Za mobilizaciju novih članova koristile su se javne vježbe, svečane povorke u posebnim odorama koje su zasigurno ostavljale snažan dojam kod promatrača i budile radoznalost pa i želju za sudjelovanjem. Sokolska ideja čeških domoljuba proširila se već naredne godine do Slovenije, gdje je u Ljubljani osnovan Slovenski sokol. Preko slovenskog društva sokolska ideja brzo je stigla i na hrvatsko tlo.²

¹ Adolf Paar, *Hrvatski sokol* (Samobor: Društvo za športsku rekreaciju "Šport za sve", 2011.), 9.

² Adolf Paar, *Hrvatski sokol* (Samobor: Društvo za športsku rekreaciju "Šport za sve", 2011.), 9-10.

Osnivanje društva Hrvatski sokol

Jaki impuls za osnivanjem sokolskog društva u Hrvatskoj bio je posjet Slovenskog sokola pjevačkom društvu „Kolo“ iz Zagreba povodom obilježavanja 300. godina smrti Nikole Šubića Zrinskog u bitci kod Sigeta. Tom prilikom u Zagreb se uputilo 60 članova društva koje je predvodio njihov starješina Edbin Costa.³ Hrvati su im pripremili doček na Južnom kolodvoru, a tamo su se našli i članovi odbora za proslavu Šandor Hondl i Filip Kondrat.⁴ Pjevačko društvo pozdravilo je goste iz Slovenije svojim nastupom, nakon čega su nastavili s druženjem, a pjesmom „Hej, Slaveni“ pozdravili su i biskupa Strossmayera pod čijim su prozorom zapjevali. Druženje je nastavljeno na večeri gdje je dr. Costa održao i zdravicu o ujedinjenju Hrvata i Slovenaca. Bio je ovo prvi susret mladih Zagrepčana sa sokolskim društvom, ali je već tada bilo vidljivo kako su oduševljeni pa je susret završen i bratimljenjem društava. Iduće godine Slovenci su uzvratili pozivom za posjetom na praznik Duhova. Tom je prilikom oko 500 Zagrepčana u pratnji svojih prijatelja posjetilo Ljubljanu i Postojnu. Prolazeći kroz Ljubljanu pjevačko društvo i slovenski sokolovi pjevali su hrvatske i slovenske domoljubne pjesme. Ovaj je posjet oduševio Zagrepčane pa je po povratku na skupštini pjevačkog društva predloženo da se u sklopu Kola osnuje i odsjek namijenjen tjelovježbi.⁵ Prijedlog je dao zagrebački novinar i tiskar Mile Maravić, ali je prošlo još nekoliko godina do realizacije ideje. Povod osnivanju društva Hrvatski sokol bila je vijest kako njemački doseljenici namjeravaju osnovati Turnverein, odnosno sportsko društvo kakvo su već prije osnovali u Ljubljani. Stoga se zagrebačka omladina, uz potporu studenata, na brzinu pripremila za održavanje sastanka s ciljem osnivanja Hrvatskog sokola. Na poticaj Josipa Fona 5. lipnja 1974. godine u gradskoj je vijećnici održan sastanak na kojem je utemeljen privremeni odbor novoosnovanog zagrebačkog društva za tjelovježbu nazvanog Hrvatski sokol. Sastankom je predsjedao gradonačelnik Ivan Vončina, a prisutni su bili i Levin Rojčević, Ivan Stožir, Milan Lenuci i Miroslav Friedrich Singer, profesor tjelovježbe. Za privremenog predsjednika društva izabran je svećenik i ravnatelj Realne gimnazije na Gornjem gradu Josip Torbar. Kao osnovna djelatnost društva pri registraciji u knjige navedeno je gombanje, odnosno vježbanje na spravama. Pravilnik o radu

³ Isto, 11.

⁴ Nikola Resanović, *U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli domovina: Zagrebačko tjelovježbeno društvo Hrvatski sokol : 1874.-2001.* (Zagreb: Ars media, 2002.), 13.

⁵ Isto, 14.

društva koji je sastavio profesor Singer prihvatila je Kraljevska zemaljska vlada pa je društvo moglo početi s radom. Vježbači su se okupljali u prostoru gornjogradske realne gimnazije gdje su vježbali pod budnim okom Miroslava Singera koji je ujedno postao i prvim učiteljem Hrvatskog sokola.⁶ Privremeni odbor ponovno se sastao 27. prosinca 1874. godine i Društvo je tom prigodom dobilo svoj prvi stalni odbor. Čast da bude prvim predsjednikom Društva pripala je gradonačelniku Zagreba Ivanu Vončini, a inicijator prvog susreta Josip Fon dobio je dopredsjedničku titulu. Sokolsko je društvo započelo veoma skromno, čemu, osim toga da nisu imali vlastiti prostor za vježbanje, svjedoči i činjenica da su na raspolaganju imali tek nekoliko sprava, odnosno samo drvenu preču, karike i ruče, konja s hvataljkama, kozlić, strunjače za vježbe na tlu, odskočnu dasku te nekoliko bučica male težine o kojima je brigu vodio Milan Lenuci.

Širenje sokolstva Banskom Hrvatskom

Širenju sokolske ideje Banskom hrvatskom bez sumnje je doprinijelo glasilo u kojem su sokolaši, kako je već navedeno, pisali o svom djelovanju, o aktualnim događanjima u društvima, o novim sportovima, ali i o povijesti sporta i vježbanja u antičkoj Grčkoj, koja je predstavljala svojevrsan ideal. Brigu o uređivanju glasila, čije je geslo bilo „Lavlja sila – Sokolji let“, u početku su preuzeli Andrija Hajdenak i Franjo Hochman. Uz sportsku komponentu, glasilo je imalo i domoljubnu komponentu. Svrhu svojeg rada i ono što njime žele postići svojim su čitateljima predstavili već u prvom broju glasila; „Želja je naša, da čvrsta volja naša: da se tjelesne vježbe, umno rukovodjene, udome ponajprije u pučkoj školi, a njom u čitavom narodu, kako-no su se razvile i udomile kod drugih naprednijih naroda.“⁷ Spremno su odgovorili i onim čitateljima koji su skeptični i možda s podsmjehom gledaju na njihov rad i koji smatraju kako djeci ne treba više aktivnosti jer ionako poderu ili zaprljaju svoju odjeću prilikom igre, skakanja i trčanja te veranja po drveću. Sokolaši su takvima odgovorili kako cijene prirodnu snagu i vještinu svakog djeteta, no pritom se uz dozu zabrinutosti pitaju izvode li se vježbe pravilno ili na način na koji bi mogle biti štetne za zdravlje djeteta. Također, sokolaši su željeli pokazati kako su i ona djeca slabije tjelesne konstitucije sposobna za izvođenje vježbi i kako im to ne bi trebalo predstavljati prepreku u životu. Da bi opravdali svoju tvrdnju spominju

⁶ Nikola Resanović, *U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli domovina: Zagrebačko tjelovježbeno društvo Hrvatski sokol : 1874.-2001.* (Zagreb: Ars media, 2002.), 15.

⁷ *Sokol: glasilo za tjelovježbu*, br. 1, 1

i biblijski primjer kojim su zasigurno dobili simpatije nekih skeptika. Tako kažu da cijene prirodnu snagu, no: "...svatko će pametan priznati, da je i fizičko slabiji kadar jačega savladati, ako si samo prisvoji vještinu hitrog kretanja, t. j. sve one načine (-šanse), što ih nauča tjelovježba."⁸ Referirajući se na Bibliju i priču o Davidu i Golijatu sokolaši nisu mislili samo na slabiju djecu, koja su jednako sposobna kao i ona jača, već su zasigurno u tome vidjeli i sudbinu slavenskih naroda koji su manji i slabiji od onih koji ih tlače, no uz dovoljno volje, htijenja i znanja mogu pobijediti u svojoj borbi. Upravo su borba i domovina riječi koje se direktno ili indirektno spominju u glasilu. Već u prvom broju do izražaja je stigla i domoljubna komponenta sokolstva pa tako sokolaši upozoravaju da nam treba „... nada sve čilih i hrabrih muževa, koji će biti u svakoj nesgodi, u svako vrijeme na pomoć domovini, kad joj pogibelj s vana zaprijeti“, ali da sama snaga nije dovoljna već treba težiti jačanju i oplemenjivanju duha.⁹ Također, sokolaši daju na znanje da se ne vježba radi sebe kako bi se postalo „gorostasom i vucibatom“ već se stečena snaga mora korisno uložiti. Snaga se mora iskoristiti da se zaštiti svoja obitelj, ali i za svoju „dičnu, liepu, hrvatsku domovinu“ jer trebamo „muževa, koji ljube svoju domovinu, koji su spremni, uztreba li, žrtvovati za dom svoj svu svoju snagu, da krv i život!“¹⁰ Ovakvim riječima sokolaši su odašiljali snažnu poruku svojim čitaocima i građanima te su širili ideju sokolstva kao političke opcije i integrativnog faktora Slavena. Politička nota nije bila primarna, ali je našla svoje mjesto u člancima u koje je bila ubacivana. Svjesni su sokolaši bili i činjenice da uz fizički odgoj ruku pod ruku ide i moralni odgoj, baš kao u školstvu pa i sami kažu kako je sokolstvo „...uzelo za zadaću, da odgoji tjelesno krepak i čil pomladak, ali uz to i svjestan svoje narodnosti, proniknut pravim i zdravim etičnim i moralnim načelima, rasplamćen domovinskom ljubavi, uznesen za sve, što je plemenito, pripravan i na žrtve, da svoje ideale i ostvari.“¹¹ Još jedan način za „mobilizaciju“ bile su pjesme nabijene domoljubnim motivima. Hrvatski narodni preporod dao je neke od najljepših pjesama domoljubne tematike, a jedna je od njih postala i nacionalnom himnom. Činjenica je da do ljudskog srca i uma lakše doprijeti nekim lako pamtljivim stihom nego progresivnim i agresivnim tekstovima i proglasima koji mogu stvoriti i kontraefekt, a toga su bili svjesni i sokolaši. Tako imamo primjer pjesme Mihovila Nikolića, koji je sastavio pjesmu nabijenu emocijama i metaforama u kojoj poziva sokolaše na buđenje. Pjesma nosi naziv „Sokolu“ i vjerojatno ne predstavlja najviši

⁸ Isto

⁹ Isto

¹⁰ *Sokol: glasilo za tjelovježbu*, br.1, I

¹¹ *Sokol*, br.1, II

doseg hrvatskog pjesništva, ali je napravljena s plemenitim ciljem u oku sokolaša, a njeni stihove trebali su kod svakog stanovnika probuditi duh slavenstva i duh hrvatstva:

„Sokole brate, ponose roda,

Budi mi hrabar, budi mi živ,

Kucno je čas tvoj, da se probudiš,

Da budeš domu junak i div!

Odvažnost srca neka nas kiti,

Neka nas hrabri ljubav za dom,

Kročimo naprijed jaki i silni

Svedj hrabrost noseć u srcu svom!

Teški su dani našeg života,

Zemlju nam tmastni pokriva mrak,

Sokole brate, ajde pod nebo

Svedj čil i hrabar, snažan i jak!

I kao oro zamahni krilma

K blaženom suncu upravi lijet,

Nek našu snagu, naše poštenje

Vidi i spozna široki svijet!

Mi ćemo s tobom držeći barjak

Narodne sviesti budan i živ-

Sokole brate, ponose roda,

Budi mi hrabar, budi mi div!

U misli našoj domaja nek bude,

U desnici snage nek živi dah,

I pod tim geslom Sokole brate

Mi ćemo dušmana srušiti u prah!¹²

Kroz sve tri strofe pjesme provlače se domoljubni motivi, a motiv sokola je jasno istaknut već u naslovu pjesme. Poziv na buđenje iz prve strofe još je jedan karakterističan primjer koji vezujemo za hrvatski narodni preporod. Posebno je efektan završetak pjesme koji najavljuje pobjedu nad dušmaninom, odnosno nad neprijateljem. U pjesmi se može prepoznati, doduše malo izmiješano, i geslo hrvatskih sokolaša, koje glasi: „U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli domovina!“ Hrvatski narodni preporod dostigao je svoj vrhunac i svijest o nacionalnoj pripadnosti i domovini bila je prisutna kod svih. Hrvatski sokol i ljudi uključeni u njegov rad bili su svjesni da predstavljaju platformu koja okuplja hrvatske domoljube pa su kroz svoje glasilo nastojali raditi upravo na tome, a ova je pjesma samo jedan primjer takve prakse.

Bez obzira na skromne uvjete u kojima je nastalo, hrvatsko se sokolstvo širilo pa je već krajem lipnja 1878. godine u Zagrebu održana prva javna sokolska vježba koja je imala i internacionalnu notu pošto su na njoj sudjelovali i slovenski sokoli koji su koristili svaku priliku da pomognu mladom zagrebačkom sokolskom društvu u rastu i jačanju, organizacijskom i brojčanom. Vježba je predstavljala korak naprijed u rastu sokolskog društva i pozvani su svi zagrebački sokolaši: „Dodjite svi na javnu vježbu, pokažite, da ste pravi junaci, nedajte se kojekakvimi prigovori odvratiti od dobre stvari. Svakomu kazati ćemo: dobrodošao, jerbo i onaj manje vještiji pomaže zajedničkoj stvari i netreba se stiditi, da nije tako vješt i jak, kao drugi. Svi nemogu biti jednaki a ipak skupa sačinjavaju liepu jaku cielinu.“¹³ Također, u vježbi na zagrebačkom Tuškancu sudjelovalo je i varaždinsko sokolsko društvo koje je osnovano po uzoru na zagrebačko društvo, što je bilo prvi put da sudjeluje više sokolskih društava iz Hrvatske. Narod je pozvan da vidi sokolaše na djelu i svi su bili dobrodošli. Poruka ove javne vježbe ponovo je bila zajedništvo i sloga. Dio teksta u kojem najavljuju kako će na vježbi osim zagrebačkog društva sudjelovati i varaždinsko te ljubljansko društvo sokolaši završavaju latinskom izrekom: „Concordia parvae, res crescunt, discordia dilabuntur.“ Odnosno, slogom rastu male stvari, a neslogom se raspadaju (i one najveće). Upravo su sloga i zajedništvo vodile zagrebačke sokolaše u organizaciji ove vježbe. Svoje goste iz Varaždina i Ljubljane dočekali su

¹² *Sokol*, br.1, II

¹³ *Sokol: glasilo za tjelovježbu*, br. 6, I

na glavnom željezničkom kolodvoru i sve do kaptolske škole pratili su ih glazba i znatiželjni pogledi okupljenih. Sama vježba sastojala se od nekoliko disciplina, a uključivala je vježbe na spravama, hrvanje i „šakanje“, te skok u dalj, disciplinu koja je izazvala najveći interes kod broje publike. Iako je vježba trajala preko 3 sata, okupljena je publika nerado napustila dvoranu što potvrđuje uspjeh vježbe. Uvečer istog dana okupili su se sokolaši na večeri i plesu održanom u prostoru streljane na kojem im se pridružilo i žensko društvo. Profesor Hochman pobjednicima u svim disciplinama, ali i svim sudionicima uputio je zahvalu i nekoliko srdačnih riječi ohrabrenja za daljnje vježbanje.¹⁴ Organizacija javne vježbe na kojoj su sokolaši izvodili ono za što su vježbali pred publikom svakako je podigla ugled sokolskog društva, a organizacijom vježbe poslana je poruka onima koji su s podsmjehom promatrali društvo. Urednici sokolskog glasila bili su transparentni i direktni od samog početka rada pa se tako nisu libili uputiti i otvorenu kritiku društvu: „Neka si mnoga gospoda uzmu ovo natjecanje za primjer, te neka negovore više, da je tjelovježba za komedijaše, neka se nestide u crvenoj košulji javno pokazati, kao što se toga nežspahu ni drugi otmeni ljudi, koji su s drugimi se vježbali, ter neka drugi put gledaju, da i oni nešto doprinesu, da se razglasi društvo zagrebačko, kao prvo u našoj domovini.“¹⁵ Ova je javna vježba pokazala kako se više ne radi o „parvae res“, već je sokolstvo uspješno prihvaćeno među publikom i samim sokolašima, kojima je prisustvo publike veoma značilo. Izletima u „manje“ sredine, poput Bjelovara i Karlovca, Zagrepčani su potaknuli osnivanje tamošnjih društava, a sokolska je ideja doprla i do Dalmacije. Sokolska su društva imala sličan obrazac širenja i osnivanja i on je većinom bio temeljen na radu nekolicine ili jednog entuzijasta koji su teret organizacije preuzeli u svoje ruke. Situacija je bila slična u svim dijelovima Hrvatske pa se tako sokolstvo ubrzo "primilo" u Slavoniji, Dalmaciji, ali i u Istri.

¹⁴ Isto, br. 7, I

¹⁵ Isto

Ususret sletu — priprema i problemi

Kako bi hrvatski sokolaši potvrdili svoj status u sokolskom društvu, morali su se dokazati na međunarodnom planu. Sokolstvo je među bratskim slavenskim narodima već bilo i više nego dobro prihvaćeno te je svaki slet bio raskošniji i po broju sudionika i organizaciji bolji u odnosu na prethodni. Organizacija takvog događaja bila je prava prilika da se to pokaže i dokaže, odnosno da se pokaže kvalitetan i discipliniran rad usprkos skromnim uvjetima. Organizacija sleta zahtijevala je veliki trud i angažman svih uključenih u projekt. Iako je postojala jaka želja i velika volja da se uopće krene u takav pothvat, proces pripreme terena za organizaciju sleta bio je mukotrpan i težak i u nekoliko se navrata činilo kako veliki trud i naponi pojedinaca neće uroditi plodom.

S pripremama se počelo više od godine dana prije samog sleta kako bi sve bilo spremno na vrijeme i kako bi se sokolaši predstavili u najboljem svjetlu. No, ideja i misao o održavanju sleta u Zagrebu javila se i puno ranije, a i u ovom pothvatu uzor su bila slavenska braća Česi, Poljaci i Slovenci. Poticaj za organizaciju sleta u budućnosti, kada se za to ostvare uvjeti, zasigurno je bio poziv na sudjelovanje na sletu u organizaciji poljskih sokolaša u Lavovu na blagdan sv. Petra i Pavla, 28. i 29. lipnja 1903 godine koji je igrom slučaja stigao u isto vrijeme kada i poziv iz Ljubljane, gdje je ondašnje društvo slavilo 40. rođendan. Na veliko slavlje su zvala „Hrvatima jednako mila i draga braća“ i „od obijuh poziva ne zna se, koji je zamamniji i srdacniji“. Bilo je važno odazvati se pozivima bez obzira na brojnost. Važna je bila solidarnost i poštovanje prema slovenskim i poljskim sokolašima kao i poštivanje zajedničke ideje. Juraj Vrbanić, starješina zagrebačkog društva, izrazio je želju da se, bez obzira na brojnost, u Lavovu i Ljubljani „iskrešu žarke i vatrene iskre međusobne ljubavi i prijateljstva, koje neka tada na povratku predju i na ostalu našu braću, da i u njima uspire plamen međusobne ljubavi i solidarnosti“. ¹⁶ Hrvatsku je delegaciju u Lavovu predstavljalo dvadesetak članova, a organizator puta bio je Franjo Bučar. Najbrojnije je bilo karlovačko sokolsko društvo koje je po brojnosti čak nadmašilo zagrebačke sokolaše. Franjo Bučar u Lavov se uputio prije ostalih kako bi uredio sve za dolazak ostatka delegacije. Sokolaši iz svih zemalja dočekani su na kolodvoru uz ovacije okupljene publike i glazbu, a gradonačelnik Lavova Godzimir Malachowski pozdravio je hrvatske sokolaše veoma lijepim i prisnim govorom: „Vas pako, draga braćo Hrvati, pozdravljam najsrdačnije. Vaša sudbina živo nas se dojima, kojoj, dozvolite mi, da sa ovog mjesta odašaljem najtopliji pozdrav. Evo među nama naći ćete bratska srca, koja razumiju

¹⁶ Br.4, II

i znadu cijeniti gorući vaš patriotizam i ljubav prama nekadašnjoj lijepoj vašoj prošlosti.“¹⁷ Iako je u tom trenutku Franjo Bučar bio jedini prisutni sokolaš iz Hrvatske, predao je na poklon trobojnicu „vezenu od nježnih hrvatskih ruku“ s natpisom: „Poljačkom sokolstvu - hrvatski sokolovi“¹⁸ tamošnjem predsjedniku Saveza te uzvratio pozdrav s nekoliko prigodnih riječi. Bučar se u govoru prisjetio veza Hrvata i Poljaka iz prošlosti pa je tako spomenuo Ivana Gundulića, koji je svoj ep „Osman“ posvetio upravo poljskom kralju Vladislavu. Također je spomenuo i doprinos poljskog pjesništva koje je poslužilo kao inspiracija mnogim Ilirima za vrijeme ilirskog pokreta. Govor je zaključio kazavši kako je češko i poljsko sokolstvo uvijek bilo uzorom koji treba slijediti i kojem se treba diviti. Zbližavanje, zajedništvo i solidarnost bili su u prvom planu pa je svoj govor zaključio takvom mišlju: „Naše sokolstvo stavilo si je uzvišenu zadaću: zblizenje i upoznavanje slavenske braće. I vi, draga braćo Poljaci, idete istim putem, pak vam mi Hrvati i u tom pogledu želimo najljepši uspjeh i najveći napredak u raširenju vaše sokolske ideje. Živilo poljičko sokolstvo!“¹⁹ Nakon govora iz publike su se čuli povici „Živjela Hrvatska! Živjeli Hrvati!“, a glazba je zasvirala i hrvatsku himnu. Za vrijeme trajanja sleta Hrvati su uživali posebne simpatije svojih domaćina i domaće publike, a kad je došlo vrijeme za povratak u Zagreb poljski su ih domaćini na kolodvoru pozdravili s: „Do widzenia w Zagrzebiu!“.

Kod Franje Bučara već tada se javila pomisao o hrvatskom svesokolskom sletu na kojem bi mogli ugostiti Poljake i uzvratiti im barem djelić gostoprimstva kakvo su uživali za vrijeme boravka u Lavovu.²⁰ Dodatni poticaj svakako je bio i 2. slovenski svesokolski slet održan od 16. do 18. srpnja 1904. godine. One hrvatske sokolaše koji su se odazvali obradovala je činjenica da su se okupili u popriličnom broju, ali ih je to ujedno i rastužilo zbog toga što se u takvom broju još nikada nisu okupili u domovini. Ljubljanski slet važan je za hrvatsko sokolstvo jer se upravo na njemu sastaje nekoliko istaknutih hrvatskih sokolaša koji se inicijalno dogovaraju o osnivanju Saveza hrvatskih sokolskih društava, odnosno o krovnom tijelu hrvatskog sokolstva, koje bi podiglo sokolstvo na višu razinu i koje bi brinulo o organizaciji sokolskih društava u domovini. Broj društava postepeno je rastao te se osjećala potreba za osnivanjem tijela koje bi koordiniralo akcije društava kako se primjerice ne bi ponavljale situacije da se ne zna koliko će društava poslati svoje članove na koje okupljanje ili kako bi se koordiniralo putovanje. U Ljubljani je dogovoreno kako će se sastanak na kojem će

¹⁷ Br.8, II

¹⁸ Isto

¹⁹ Isto

²⁰ Br.11, II

se konačno riješiti pitanje osnivanja Saveza održati na Sušaku 6. studenoga 1904. godine. Na sastanku su sudjelovali predstavnici iz Zagreba, Zadra, Karlovca, Osijeka, Sušaka, Vukovara, Šibenika i Makarske. Po sudionicima sastanka, ali i po mjestu održavanja sastanka vidljivo je da je „pokriven“ gotovo svaki dio Hrvatske,²¹ ali i da zagrebačko društvo, iako najstarije i najbrojnije ne centralizira Savez i da je otvoreno za dijalog i suradnju s drugim društvima ukoliko vidi da postoji inicijativa. Donesen je i opširan pravilnik koji je regulirao ponašanje i obaveze članova i društava prema Savezu. Osnivanje Saveza bila je velika vijest i velika stvar za hrvatsko sokolstvo, ali problemi koji su bili prisutni od početka ipak nisu mogli biti izbrisani preko noći te su i dalje bili prisutni. O problemima koji neprestano prate društva vježbača razmišljao je i Stjepan Miletić pa je po osnutku Saveza rekao: „Čudit će se jedni što se je to zbilo tako kasno - gotovo trideset godina iza osnutka prvog hrvatskog Sokola, a drugi skeptičniji pobožat će se možda, da je i to, kraj obćeg mrtvila, koje kod nas vlada, došlo preuranjeno.“²² Miletić smatra kako su obje strane u pravu kada zabrinuto preispituju ovu odluku jer se hrvatsko sokolstvo i dalje ne može mjeriti s organizacijom u nekim većim zemljama, kao što su Češka i Poljska, ali ga brine činjenica da i manje zemlje pokazuju veći pomak od Hrvatske. Kao problem navodi apatičnost i bojazan prisutnu kod hrvatskog naroda i brine ga hoće li „mraz te narodne boljetice uništiti i ovaj rodoljubni cvijet“.²³ Miletić zna da nije lako odjednom promijeniti mentalitet naroda, ali se prisjeća „djedovske slave“ i „velikih čini naše prošlosti“ te smatra da upravo slavna prošlost mora biti temelj za bolju budućnost. Kaže i kako je more, na čijim je obalama i uspostavljen ovaj Savez „natapano krvlju svojih sinova, a tek na tuđju korist“ pa bi motiv za veći angažman trebala biti i ta žrtva predaka. Svjestan je i činjenice da se mladi hrvatski Sokol tek vinuo u nebo i da „na vlastitoj grudi mora da se bori za zrnce kršne zemlje“ jer „tugje ga vrane oblijetaju - a sa golih stijena biju ga led i bura“.²⁴ Miletić je književnik, i to veoma vješt i talentiran književnik pa kroz ove jake motive pokušava podići moral i doprijeti do naroda. Već je vidljivo da je s tom idejom nastupao u svakom obraćanju hrvatskom sokolstvu i pučanstvu. Gotovo svaki njegov govor je alegorijski i iz njega proizlaze domoljubne poruke pa možemo slobodno kazati kako je hrvatski sokolski pokret dolaskom Miletića na funkciju predsjednika novoosnovanog Hrvatskog sokolskog saveza dobio pravu osobu za širenje sokolske ideje jer ostali entuzijasti među sokolašima možda ne bi bili dovoljno vješti da svoje misli pretoče u ovakve alegorijske tekstove koji ipak odvajaju književnike od laika. U ovom

²¹ Adolf Paar, *Hrvatski sokol* (Samobor: Društvo za športsku rekreaciju "Šport za sve", 2011.), 40.

²² *Sokol*, br.12, III

²³ Isto

²⁴ Isto

konkretnom primjeru navodi se krv hrvatskih sinova i služenje drugima, aludirajući pritom na zajedničku državu s Mađarima i Austrijancima u kojoj Hrvati često gube živote ratovima za tuđe interese. Hrvatski sinovi ginu za tuđe interese, a strah, apatija i ravnodušnost razdiru ideju da se stvari pokrenu nabolje. Kao središnji motiv naglašena je borba, jer je „borba, očajna borba, za najsvetije ljudsko pravo, to je i povijest našeg naroda!“ Borba ga podsjeća, a trebala bi podsjetiti i čitaoce, na slavna vremena Frankopana, čiji gradovi sad stoje razasuti po domovini. O starim frankopanskim gradovima Miletić govori s boli i sjetom: „Tako traje naš mukotrpani narod svoje dane, a prošle ga slave sjećaju tek ko bijeli djerdan razasuti stari gradovi Frankopana, što ispuniše gotovo sav sjevero - zapad naše hrvatske otačbine. Još stoji čvrsto kamenje, a sunce ga zlati, ali - u koliko nije ruševina - kojim li svrhama služi? Tko se brine za nj? Po koji puta smjeste u nj koji zatvor ili kasarnu, pobijele ga , stave na nj svjetli kakov krov- ali za nas on ostaje samo - grobnicom.“²⁵ Od slavni su dana Frankopana, prema Miletiću, dakle ostale samo uspomene, odnosno stari gradovi koji podsjećaju na grobnice svojih vladara i baš zato je potrebno trgnuti se iz letargije i uspavanosti. Već je navedeno kako je sokolska ideja slabije prihvaćena u Hrvatskoj u odnosu na ostale slavenske zemlje, koje doduše jesu veće populacijom, ali postoji određena tendencija rasta. Svjestan je te činjenice i predsjednik Saveza pa je s time u vezi zauzeo oprezan stav. Miletić je optimističan i ne očekuje, ali ni ne obećaje čuda. Smatra kako „treba u prvom redu steći u narodu naklonost i povjerenje spram sokolske ideje - a u tu svrhu mora ono, da se uvijek i onako stavi u službu narodnu, da nam bude i tješiteljem i bodriteljem, a gdje to treba i - učiteljem.“²⁶ Rijetko koja ideja koja je nova i pruža zaokret u društvu biva prihvaćena „na prvu“ te mora proći određeno vrijeme da se ideja ukorijeni i počne rasti. Miletić, koji kao predsjednik Saveza osjeća veliku odgovornost prema narodu, kaže kako se ne stiče „povjerenje velikim programima i sjajnim svečanostima već upornim sitnim radom gdje treba da se osvaja zemlja pedalj za pedljem, a često da se i komad zemlje tek nanese na goli kamen i tako posija zrnce...“²⁷ Odmjerenom i oprezno najavljuje rad hrvatskih sokolaša svjestan da se do rezultata ne dolazi preko noći. Isto očekuje i od drugih pa im poručuje: „Neka s toga nitko niti od ‘hrvatskog sokolskog saveza’ ne očekuje Bog zna kakovih velikih čina. Biti ćemo sretni, ako nam uspije, da se krš narodnog našeg života bar zazeleni mladim zelenilom ljubavi domovinske, al požrtvovne i djelotvorne, pak ćemo onda rado prepustiti sretnijem naraštaju, da danas sutra, kad se te grane i ti hvoji pretvore u ponosne

²⁵ Isto

²⁶ Isto

²⁷ Isto

hrastove, pod njihovom krošnjom pale žrtve bogovima otaca. Nama nauka, njima plod.“²⁸ Plodove sokolskog rada ubirat će budući naraštaji mladih sokolaša i to je bila poruka koja je trebala biti odaslana svim sokolašima diljem zemlje. Ponovo je Miletić uklopio emocije u svoj poziv jer kada se nešto radi za djecu i mlade, za svoje nasljednike, tada se to radi s većim žarom i još srčanije, a upravo je malo žara ponestalo sokolstvu u Hrvatskoj u tom trenutku.

Problemi zbog kojih nije dolazilo do iskoraka u organizaciji i osnivanja Saveza prije 1905. nisu samo manjak novca i nezadovoljavajuća infrastruktura. Pokret se našao u krizi, a bilo je slučajeva da se i preispituje njegova svrha. U takvoj klimi nije bilo moguće težiti ka osnivanju Saveza, a kamoli ka organizaciji sleta. O tom je problemu već ranije govorio i Franjo Bučar, koji nije bio zadovoljan kako su Hrvati „prigrlili“ sokolski pokret, odnosno smatrao je kako narod to nije napravio „onom ljubavlju kojom bi to morao napraviti“. Krivca je pronašao u nemaru i tromosti društva za kojeg kaže kako mu „ne prija znoj“ te se ono „srmi žuljavih ruku“, a pritom „zaboravlja da nam sudba nije dosudila mirno sjediti i samo programe stvarati, nego da se moramo svi bez razlike primiti žuljavog rada na svim točkama socijalnog i političkog života.“²⁹ Podjednako je za duhovnom misijom pokreta zaostajala i fizička strana, a prema latinskoj izreci „mens sana in corpore sano“ kojom su se sokolaši vodili ni tijelo ni duh nisu smjeli biti zapostavljeni. Bez konačnog podizanja svijesti o fizičkoj aktivnosti pokret bi izgubio svaki smisao jer bez vježbača koji čine pokret živim ne bi bilo ni onih koji prenose sokolsku ideju na ostatak društva. Javljala se sumnja u pokret i uopće potreba oko vježbe pod nadzorom pokreta. Zbog sumnje u ispravnost svog rada sokolaši su gubili vrijeme i energiju na uvjeravanje i argumentiranje sokolskog pokreta umjesto da pokret već bude na čvrstim nogama. Pokret je u tom trenutku na hrvatskom tlu bio prisutan punih 30 godina i problemi vezani uz disciplinu ili sumnjičavost u pokret već su odavno trebali biti riješeni. Gotovo je sigurno da se među vodećim ljudima pokreta već „kuhala“ ideja o organizaciji svesokolskog sleta u Hrvatskoj po uzoru na one održane u Pragu, Ljubljani ili Lavovu, ali je nemogućnost da uredi stvari na domaćem planu svakako kočila mogućnost da se krene u takvu avanturu. Problemi koje slobodno možemo nazvati i dječjim bolestima kočili su realizaciju tog projekta, koji je bio prijeko potreban da se stvari ponovo pokrenu i da se rasplamsa ona početna iskra među sokolašima.

Sa svim skepticima oštro i odlučno se obračunao Ivan Dončević u članku „Prama domovini“, koji je objavljen u sokolskom glasilu 15. studenog 1904. godine. U svom je članku odlučio

²⁸ Isto

²⁹ *Sokol*, br.2, III

iznijeti glavna načela sokolstva kako bi pobio tvrdnje „nemarnjaka i neznalica“ i pridobio ih u sokolsko jato. Smatra kako oni koji ružno govore o pokretu ili na njega gledaju s podsmijehom nikada nisu vidjeli sokolaše tijekom vježbanja niti su išta pročitali o ideji sokolstva. Njegov je članak od velike važnosti i bilo bi veoma zanimljivo raščlaniti ga i potanko analizirati, jer kao samostalni članak uistinu predstavlja ono najbitnije od sokolskog pokreta. Ipak, ovaj će nam članak poslužiti kao uvid u stanje u hrvatskom sokolstvu netom pred službeno rađanje ideje o organizaciji sleta pa stoga ćemo ipak iskoristiti neke njegove manje dijelove. Dončević zamjera svojim sunarodnjacima što se drže kao moderan narod 20. stoljeća koji prihvaća sve novitete i trendove, a uporno poriče i zanemaruje značaj tjelesnog odgoja i tjelovježbe. Geslo pokreta „U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli domovina!“ pojedinci su, prema Dončeviću, raščlanili na dio „U desnici snaga, u srcu odvažnost!“, koji je služio za hvalisanje, dok je dio o domovini bio zanemarivan jer su ljudi smatrali da ionako previše misle na domovinu pa i ne trebaju biti dijelom Sokola. Takvim razmišljanjem geslo je postalo samo prazna fraza. Dončević je zabrinut za svoje sugrađane jer ne prepoznaju važnost tjelovježbe, a brine ga i činjenica koja je već spomenuta, a to je da u 30 godina sokolstvo nije uhvatilo dublje korijene među narodom. Dramatično se zapitao: „Zar hrvatski narod ne opaža sve slabije i slabije generacije svoje? Zar ne srećemo danomice stotine i stotine kržljavaca, zar nas ne boli srce, ne vrjedja li se ponos hrvatski u nama, kad pomislimo: i to je Hrvat?!“ Odgovorno tvrdi da je tjelesni odgoj bitan za sve, a ne samo za one koji se bave poslom koji zahtijeva dobru fizičku spremu naglašavajući pritom važnost ravnomyernog i pravilnog vježbanja jer „jaki trup na slabim nogama, jake noge uz nemoćne ruke, ogromna sila bez okretnosti i gibkosti, osobita spretnost bez tjelesne uztrajnosti“ ne znače mnogo bez ravnoteže tijela i duha koja se postiže vježbom i sustavnim tjelesnim odgojem. Dončević zaključuje kako „tjelovježba mora biti bitni dio općeg odgoja“.³⁰ U nastavku članka pokušao je osvijestiti one koji zanemaruju završni dio gesla koji glasi „U misli domovina“. Mobilizaciju novih članova pokušava ostvariti dobro provjerenim receptom, buđenjem inata. Riječi koje ni one najtvrdoglavije i najnezainteresiranije ne bi smjele ostaviti ravnodušnima su sljedeće: „Hrvati smo - malen smo narod, zemlja naša, majka domovina Hrvatska, tuži i plače, stradava na svakom koraku svome, uvidjamo nedostataka, velikih potreba i temeljnih popravaka. Pak znajući, da smo malobrojni i imajući pred očima uvijek sva ona poboljšanja, po kojima bi se mogli pridići na žudjeni stepen, po kojima bi se mogli osiliti, primaknuti se cilju, - nijesmo li dužni da jačamo duh svoj, da jačamo tijelo svoje?“ Podsjeća kako to ne radimo samo zbog sebe, već i zbog domovine, Hrvatske „jer svaki je pozvan kao

³⁰ Isto

član naroda u narodnu vojsku, da djeluje i radi svim svojim silama za zajedničku nam majku“. U jednadžbi sokolaša nekoliko je već spomenutih sastavnica - ljubav prema domovini, snaga duha i tjelesna snaga. Taj magični trokut ne može funkcionirati ako samo jedna od sastavnica nije prisutna. Sama ljubav prema domovini nije dovoljna bez tjelesne snage koja nam omogućuje i jačanje duha, dok pak sama tjelesna snaga bez razvijene duhovnosti nema svoju svrhu. „Sokolstvo nas tjelesno osposobljuje, a s ovim tjelesnim sposobnostima ovisi i gojenje duševnih osobitosti, na kojima se upravo i temelji rad za domovinu“. ³¹ Sokolstvo razvija samopouzdanje i samopoštovanje, otklanja bojažljivost i lakomislenost kroz iskustvo, te pojedincu daje samostalnost i ustrajnost. Stvaranje ovih vrлина dovodi i do pojave zdrave konkurencije i razvijanja kompetitivnosti između sokolaša i sokolskih društava, a upravo konkurencija i kompetitivnost vode ka napretku prema Dončevićevim riječima: „Pak ako u kojem sokolskom društvu nema ovog natjecanja, tamo nema niti pravog sokolskog duha, tamo nema niti napredka. A domovina zahtjeva također od nas, da se upravo natječemo, koj će više učiniti za njen boljitak, a nema li tog natjecanja u rodoljubnom pogledu, neće biti niti pravog rodoljubnog žara, nestati će u opće ljubavi naspram domovini.“ ³² Dončević podsjeća one koji su to već možda zaboravili da sokolstvo sokolašima pruža utočište, sigurnu okolinu u kojoj mogu računati na pomoć svoje braće sokolaša i iskreno prijateljstvo. Egoizam, koji je „štetan i odvratn“, kao i samohvala, gasi se i ne postoji „ja“ već se razvija čednost, skromnost i požrtvovnost. Sve su to osobine koje njeguje sokolstvo i koje vode ka boljitku, ali Dončević smatra kako se one ne mogu jednostavno implementirati u narod nekakvim programskim tekstom, niti on to ovim tekstom pokušava već smatra kako treba proći vremena dok narod ne prihvati ovakvo učenje, odnosno da se narod treba stalno priučavati dok se ne postigne razina svijesti potrebna za prihvaćanje sokolske ideje i učenja. Završni dio obraćanja i obračuna autora s onima koji još nisu prihvatili sokolsku misao izrazito je upečatljiv i snažan. U njemu kaže: „Narod, koji se kroz pokoljenja u ovom duhu odgaja, riješiti će sve ove vrline i duševne osobitosti, a biti će ujedno čelik narod, koji će u službu domovine postavljati kremen ljude, tjelesno i duševno razvite; imati će muževe jake duhom, jake tijelom. Neće li onda hrvatski narod morati opet zaći u kolotečinu nezavisne, slobodne Hrvatske? Neće li hrvatski narod i opet biti po izbor junak, ne će li i opet sloвити ime Hrvata na strah i trepet neprijateljima našima? Jest, hoće, a tako mora i biti, za time moramo težiti, to nam budi zadaća.“ ³³ Pa zaključuje: „Ljubav prema domovini zahtjeva od nas da radimo, ali da svaki naš rad prilagodjemo tako, da majci

³¹ Isto

³² Isto

³³ Isto

našoj Hrvatskoj izkazujemo dužnu zahvalnost radeći za dobro i boljitak njezin. Sokolska misao tako je usko spojena s domovinskom ljubavi, da svaki Hrvat mora doći do uvjerenja, da kao član naroda hrvatskoga, mora biti narodni vojnik, mora biti Sokol. Sveta nam je dužnost uztrajati u svakom sokolskom oduševljenju, svagdje širiti i isticati nepobitne ove sokolske ideale, oduševljivati svakog za sokolsku misao, te tako prikupljati sile u narodnu vojsku. Na taj ćemo način najbolje pokazati, da smo vjerni sinovi domovine, da želimo stupiti u stope junačkih nam pradjedova, da vruće izčekujemo čas ujedinjenja, nezavisnosti i slobode hrvatske nam domovine.³⁴

Sve što je Dončević iznio u tekstu jest program sokolstva sažet u svega nekoliko stranica, no u tih je nekoliko stranica sažeto nekoliko odlučnih i odličnih misli, punih energije i zanosa. Bilo bi neutemeljeno ovaj tekst nazvati prijelomnim i davati mu prevelike zasluge za mobilizaciju sokolskih snaga čija je brojnost svakako utjecala na što skorije održavanje sleta, no ovaj tekst svakako ima određenih zasluga. Zbog tona i energije koja je prisutna u današnjem bi kontekstu ovaj članak možda bio proglašen agresivnim te bi vrlo vjerojatno bio podvrgnut cenzuri. Dončevićev je stil drugačiji od Miletićevog, no intencija teksta je ista. Ipak, uzmemo li u obzir vrijeme nastanka ovog teksta i situaciju u kojoj se nalazio sokolski pokret u tom trenutku shvatit ćemo da je upravo takav jedan tekst bio potreban da se zapali onaj početni žar i da se napokon nakon godina stagnacije i mrtvila stvari pokrenu u željenom pravcu.

³⁴ Isto

Ideja je zaživjela!

Mnogo je vremena proteklo od pojave ideje organiziranja sleta do službenog razmatranja ideje, ali je već na prvoj sjednici Saveza 8.12.1904. nakon nekoliko prijedloga prihvaćen predsjednikov prijedlog da se slet održi za dvije godine te da se uz slet održi i etnografska izložba. Odmah po donošenju odluke da se slet organizira krenulo se s opsežnim pripremama za sam događaj. Hrvatska se još nije susrela s takvim projektom koji je zahtijevao toliko iskustvo i znanje pa su se članovi odbora zaduženog za organizaciju uputili u inozemstvo po potrebne informacije. Stjepan Miletić i Dragutin Šulce krenuli su put Praga kako bi se upoznali s tehnikalijama vezanima uz slet, a osim u potragu za informacijama krenulo se i u potragu za novcem i donacijama bez kojih bi stvar propala. Također, krenulo se i u službene posjete slavenskim narodima kako bi ih se pozvalo na veliku priredbu. Franjo Bučar posjetio je Beograd i Sofiju, Lazar Car posjetio je Lavov kako bi pozvao Poljake, a Dragutin Šulce uputio se do susjedne Ljubljane. Započelo se i s osnivanjem raznih odbora i pododbora od kojih je svaki odbor imao svoju zadaću za vrijeme cijelog sleta, primjerice odbor i pododbor za doček, novinarski odbor, izletni odbor, odbor zadužen za smještaj itd. Kad se čitava stvar već zahuktala i već je bio ostvaren značajan pomak, iznenada se razbolio predsjednik Saveza Stjepan Miletić i budućnost sleta nakratko je dovedena u pitanje. Njegov je rad nastavio starješina zagrebačkog Sokola Božo Vinković s jednakim žarom. Sjednice o sletu su se redale, ali jedna stvar nikako nije bila dogovorena, a to je datum održavanja. Tijekom mjeseci priprema nekoliko se datuma odabralo da bi se na koncu od njih odustalo. Neki od datuma koji su bili u opticaju su Kraljevo, odnosno 16. kolovoz, blagdan svetog Petra i Pavla 29. lipnja, 8. i 9. rujan, a na sjednici 29.12. odlučeno je da će konačni datum biti 26. i 27. kolovoz. Ipak, došlo je do obrata pa je konačni datum premješten na 2. i 3. rujan 1906. godine što je izazvalo i malu pomutnju među sudionicima. Naime, neka su društva svoje sudjelovanje na sletu planirala prema prethodnom konačnom datumu pa su zbog pomicanja održavanja morala otkazati svoje sudjelovanje. U cijeloj zavrzlami oko datuma vidi se manjak organizatorskog iskustva, ali treba na umu imati da su članovi "eksekutivnog", odnosno izvršnog odbora trebali balansirati i manevrirati onime čime su raspolagali i u hodu se boriti s problemima kojih nije bilo malo. Primjerice, prilikom narudžbe i izrade tribina za slet, zagrebački je poduzetnik zahtijevao isplatu dogovorene cifre, koja je prvotno bila dogovorena po završetku sleta. Kako odbor nije raspolagao nikakvim

sredstvima, zamolili su zagrebački Sokol da bude jamac za ta sredstva pa se uz jamstvo zagrebačkog Sokola moglo krenuti s izradom tribina.³⁵

³⁵ Bučar, Franjo, ur. *Spomen spis I. hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu 2.- 3. rujna 1906.* (Zagreb: Knjižnice grada Zagreba - Elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1906., 2011.), 6-9.

Najava sleta

O tijeku priprema i o napretku građani i društva mogli su se informirati u sokolskom glasilu. U nekoliko je brojeva tijekom 1906. godine slet skromno najavljivan, ali je u broju koji je izašao 20. lipnja po prvi puta upućen poziv svim slavenskim sokolskim društvima s novim službenim datumom održavanja, odnosno 2. i 3. rujnom. Pozivaju sve na "Slavensku olimpijadu" koja će "doprinijeti učvršćenju slavenske uzajamnosti gojenju zajedničkih nam etičkih i moralnih načela." U vrijeme kada su se brojili samo dani dani do sleta, Stjepan Miletić odlučio se još jednom obratit svojim sokolovima i svima onima koji će možda tek postati sokolaši. Ispričao je fiktivnu priču o braći Čehu, Lehu i Mehu prema kojoj su se braća razišla i osnovala vlastita plemena, ali ih je zadesila zla sudbina i tuđinci su zavladaali njihovim narodima. Tada su se, u nevolji, braća sjetila jedni drugih i osjetili da više nisu sami u svojoj mucu pa se tako javila misao o velikoj slavenskoj zajednici koja se proširila s juga na sjever. O sletu govori kao o ponovnom susretu davno razdvojene braće koja će se „naći ponovo u istom kolu u bielom Zagrebu“. Do ovog su ponovnog susreta dovele „probuđena narodna svijest“ koju je vodila i štitila „naša narodna vojska hrvatska, doduše ne oboružana buzdovanom i mačem kao njekoć, već tvrdim značajem, sviješću dužnosti, bratskom ljubavlju i najčišćim rodoljubljem, ali pod istom staroslavnom zastavom!“³⁶ Priznaje da je sokolski rad možda još uvijek skroman, ali je žilav i ustrajan, a sokolska misao „njekoć prezrena i izrugivana, da i kao suvišna osudjivana, ona će doskora zagospodariti svim srcima jer na njezinoj je strani istina i pravo.“ Još je jednom, na sebi svojstven način najavio sve sudionike sleta: „Ogrlit će se Hrvati iz sviju krajeva prostrane naše domovine, sa sinjega našeg mora, sa ponosnih planina, sa dalekih ravnica!.. Grlit će se Dalmatinac sa Slavoncem, Hercegovac s Banovcem, Ličanin s Bošnjakom, ponosni Istranin sa Primorcem i svi će se u jedno kolo uhvatiti, da ga provode oko ognjišta narodnoga, ali pružiti će im ruke i brat Srbin, koji živi na istoj ovoj grudi krvlju nakvašene zemlje, kao i onaj iz ponosne kraljevine, doći će i slavni brat Bugarin i najmiliji nam brat Slovenac, a sa sjevera već se čuje zuj ‘marnih pčela Slavenstva’, čuje se gromki samosvjesni krok djece Libušine, dolaze nam češka braća u pohod, a uz njih po Gjivu Gunduliću proslavljeni kralj Vladislav, ponosni Poljak, od pjesnika nam lijepo opjevan u „Osmanu“, i na spomeniku njegovom ovjekovječen...“³⁷ Suvišno je uopće kazati koliko je predivnih metafora Miletić nanizao u ovom pozivu kojim je na slet pozvao građane. Sletom su se bavile i hrvatske novine, a analiza novinskih napisa o sletu važan je element ovog diplomatskog rada. Karlovački list

³⁶ *Sokol*, br. 7, V

³⁷ Isto

„Glasonoša“, urednika Dušana Lopašića, sokolaše je odlučio pozdraviti u izdanju od 2.9.1906. godine, a pozdrav sokolašima našao se na naslovnoj strani kao prvi tekst tog broja. Na naslovnoj su strani Karlovčani mogli vidjeti sljedeće retke: „Dolaze nam u pohode sjajni svatovi, da u našoj prijestolnici, u glavnom gradu kraljevstva Hrvatskoga, u gradu Zagrebu, koga je narodna pjesma i predaja nazvala bielim Zagrebom, piruju s nami dosele nevidjenu slavu. Dolaze nam na gospodski pir naša mila braća s juga i sjevera. Dočekat ćemo ih razgaljenih grudi, otvorena srca i vrućim cjelovom. Neka se ogriju na toploti naše ljubavi, neka se razblaže na miloti hrvatske narodne duše.“³⁸ Karlovački se list prisjetio i stihova Ljudevita Gaja, koji kao da je predvidio ovakvo slavlje kada je napisao:

„ U kolu su svi Hrvati stare države,
Stare slave vjerni brati z Like, Krbave,
Kranjci, Štajer, Gorotanci i Slavonija,
Bosna, Srbi, Istrijanci, te Dalmacija!“

Za sve sudionike sleta karlovački list ima poneku lijepu riječ i obećava da će ih dočekati kako i priliči: „Dolaze nam u posjete mila i draga naša braća! Dočekat ćemo ih, kako se priliči i njih i nas. I nje, našu braću sa juga i sjevera bila je ista ruka! Iste jade i nevolje bilo im je podnieti kao i nama. I danas nam je ista zajednička sudbina.“ Iskreno se raduju pozdraviti Poljake, Čehe, Slovence, Bugare i Srbe i nadaju se kako će svi „vidjeti našu liepu domovinu, slušat naše muževne rieči, vidjet junačke mišice mladih nam Hrvatića, naših sivih sokolova, naše uzdanice.“³⁹ U završnom dijelu teksta koji se bavi dolaskom slavenskog sokolstva na slet još se jednom naglašava zajedništvo i uzajamno poštovanje: „Za to ćemo i mi iz ovih naših pitomih pokupskih krajeva poći i pozdraviti hrvatskimi barjaci i pjesmom pred našu braću, da ih pozdravimo i da ih izljubimo. I ti pozdravi i ti cjelovi dat će i njima i nama snage, zacielit će mnogu ranu, osvježit će gdjejoju zamrlu dušu, a sve će procvasti na žaru velike ljubavi i bratinstva. Da Bog dade, bilo tako! Zdravo braćo Sokolovi, da ste nam i sada i uvijek! Neka vam je blagoslovljen vaš slavodobitni dolazak u Hrvatsku, neka vam ostane sveta i čista uspomena na svjetle dane narodne hrvatske slave. Ponesite joj spomen kući i pričajte si djeci i unučadi o naših patnjah, o našoj boli, ali dodajte tome i uvjerenje, da iz krvi i boli, iz kušnje i muke izlazi tek sjajno sunce neoskvrnute ljubavi spram svoga naroda. (...) Zdravo junaci,

³⁸ *Glasonoša*, 2.9.1906.

³⁹ Isto

zdravo Sokoli!“⁴⁰ Iz svih ovih navoda vidi se da se karlovački list iskreno radovao gostima koje će imati priliku pozdraviti na putu do Zagreba i da je energija vezana za slet veoma pozitivna. Ono što su najavili u ovom tekstu Karlovčani su i ispunili. Pulski list „Naša sloga“ izvijestio je svoje čitatelje o sletu 30.8. Stil ovog lista nešto je drugačiji od „Glasonoš“ i na prvi se pogled doima da ne piše o sletu s onakvim žarom, no u samom tekstu koji se našao na naslovnoj strani upućena je iskrena želja sletu da poluči što bolji uspjeh. Tako Puljani kažu: „U petak odilaze prve sokolske čete iz krajnjih granica sjevera i juga naše majke Slave put Zagreba. Dižu se Česi Poljaci, Rusi i Rusini, Srbi i Bugari, a na putu naći će braću Slovence, pak Hrvate iz Banovina, Slavonije Istre i Dalmacije da budu već u subotu večer u Zagrebu na ročištu, da častno i dostojno izvrše svoju dužnost.“ U tekstu se kratko osvrće na dosadašnji rad i trud sokolstva na koje u listu ozbiljno računaju da bi moglo pomoći u buđenju duha naroda. Za kraj teksta na naslovnoj stranici dodaju: „Želimo dakle, da prvi taj sastanak bude poticalnom našem narodu u radu za tjelesni i duševni napredak, pa danas sutra jak i zdrav hrvatski narod bude imao i jakim tijelom i snažnom voljom zdrave duše svoje braniti tu našu nama toli milu i svetu domovinu. Iz naše kršne Istre sabranoj braći slavenskoga roda i plemena, a napose našoj miloj braći Hrvatima srdačni Zdravo!“⁴¹ Ipak, izvještavaju i o nekim ružnim događajima koji su se zbili netom pred slet. Naime, pulske ulice i zgrade sokolaši su ukrasili plakatima na kojima kršni sokolaš koji na ramenu nosi hrvatsku trobojnicu i sivi sokol koji nadlijeće grbove hrvatskih zemalja pozivaju sve na slet. Navedene plakate Talijani nisu rastrgali ni skinuli već su ih izrezali na način da su izrezali grbove Istre i Dalmacije. O njima uredništvo kaže: „Ne čudimo se, te talijanske usijane glave ne mogaše mirno gledati na hrvatskom plakatu grbove zemlja, koje smatraju talijanskim!“⁴² Usprkos ovom ružnom događaju kojeg osuđuju istarski list pozitivno gleda na slet i želi mu veliki uspjeh kao i karlovački list.

⁴⁰ *Glasonoš*, 2.9.1906.

⁴¹ *Naša sloga*, 30.8.1906.

⁴² Isto

Slet

Prvi dan sleta - 1.9.1906.

Dugo iščekivani dan je svanuo i od samog jutra na glavnom je zagrebačkim kolodvoru bilo veoma živo. Iako vremenske prilike početkom rujna mogu biti promjenjive, Zagrepčane je probudilo jesensko sunce, koje je grijalo sokolove za vrijeme cijelog trajanja sleta pa su mnogi upotrijebili češku izreku „Bog sokolove čuva“ misleći pritom da je i višoj sili drago da se slet održava. Prema dogovorenom rasporedu i prema voznom redu vlakova, kako redovnih, tako i onih koji su prometovali posebno za ovu prigodu, sokolaše je na kolodvoru trebao dočekati predsjednik pododbora za doček gostiju, dr. Franjo Bučar, s članovima pododbora. Na južnom kolodvoru za doček je bio zadužen „gospojinski odbor“ koji su činile supruge sokolaša iz vodstva, pa su tako u njemu bile Ana Fonova, Jelka Kirinova i Anka Vrbanićeva. No, nisu u dočeku sudjelovali samo odbori za doček već se okupio i velik broj pučanstva koje je privukla radoznalost i prilika da napokon vide sokolaše iz drugih zemalja koje toliko dugo iščekuju i o kojima toliko dugo slušaju. I grad je bio spreman za doček i gotovo da nije bilo zgrade koja nije ukrašena narodnim barjacima ili zelenilom i cvijećem. Prvi su ranim jutarnjim vlakom stigli hrvatski i srpski sokolaši iz Gospića, Korenice, Broda, Osijeka i Vukovara. Zatim su vlakom u 8 sati stigli predstavnici srpskog društva „Dušan Silni“ i bugarski „Junaci“. Njihov je dolazak izazvao posebno oduševljenje i znatiželju. U ime čitavog Saveza goste je pozdravio Franjo Bučar: „Da ste nam zdravo Vi bugarski Junaci i Vi braćo Srbi, koji ovom zgodom prvi puta dodjoste među nas složni i u bratskom oduševljenju, bok uz bok, prijatelj uz prijatelja.(...) Ne mogu, a da ne istaknem momenat, da Vas je, braćo Srbi i Bugari, dovela ovamo sloga, pa da Vam želimo da složno i sretno i u bratskom veselju s nama našu slavu proslavite i da se jednako složno, a puni uspomena na naš Zagreb i braću Hrvate, složno i veselo zajedno i povratite. Da ste nam zdravo i dobro došlo braća Srbi i Bugari!“

U ime Bugara Bučaru se na dobrodošlici zahvalio predsjednik tamošnjeg Saveza Ivan Kefsizoviz, ali je na obraćanje morao pričekati nekoliko trenutaka jer klicanje i pljesak nije posustajalo. Okupljenima je poručio: „Naša inteligencija, još od turskih vremena hodočastila je u bijeli Zagreb, da se krijepi u borbi za narodnu prosvjetu i slobodu. Ako nas je ovaj puta došlo i malo, tek oko 150 duša, ipak smo i ovom zgodom rado poletili k svojim bivšim učiteljima, te nam je milo, da je naš prvi izlet izvan granica Bugarske upravo namijenjen i opet hrvatskom sokolstvu i milom nam pobratimskom hrvatskom narodu.“ U istom tonu nastavio je i Atanasije Popović, koji se okupljenima obratio u ime srpskog sokolskog društva „Dušan Silni“. Prisjetio

se dugih veza koje povezuju hrvatski i srpski Sokol, ali i hrvatski i srpski narod pa je kazao: „Prije 10 godina započele su uže sveze medju Dušana Silnoga i hrvatskog sokolstva. Te veze nisu prestale, već su se u velike pomnožile i održale, te i danas eto dokazuju pred čitavim slavenskim svijetom, a naročito sokolstvom da krv nije voda! Došli smo u hrvatsku prijestolnicu da se nagledamo Vašeg sokolskog dosadanjeg rada, ali ujedno da i spoznamo što bliže i kulturni napredak hrvatske nam braće.“⁴³ Publika koja se okupila nije ostala imuna na ovako lijepe i odmjerene riječi srpskog predstavnika pa su gosti još jednom nagrađeni klicanjem i pljeskom.

Nakon što su se pozdravili, u povorci i u pratnji okupljenih znatiželjnika krenuli su prema prostorijama Saveza kako bi dobili upute za daljnje kretanje, odnosno za odlazak u smještaj namijenjen njima. Budući da Savez nije raspolagao novčanim sredstvima da pokrije trošak smještaja svih gostiju morao se uzdati u dobru volju svojih sugrađana pa je tako velik broj sokolaša smješten u privatne stanove koje su ljudi sa zadovoljstvom stavili na raspolaganje za vrijeme trajanja sleta. U večernjem terminu u Zagreb su trebali stići gosti iz Slovenije i Češke, ali i Varaždinci, a zadaću da ih dočeka ponovo je obavio pododbor za doček na glavnom zagrebačkom kolodvoru. Goste su pričekali Lazar Car i gradonačelnik Zagreba Milan Amruš, koji je imao priliku pozdraviti svog praškog kolegu Karela Groša. Groš je istaknuo da „čim se je u Pragu saznalo da se u Zagrebu sprema I. hrvatski svesokolski slet, zastupstvo grada Praga, koji se smatra zaštitnom kulom na slavenskom zapadu, odmah se je radostno odlučilo, da pohiti u Zagreb, i da time manifestuje slavensko svoje osjećanje prema (...) Hrvatima. Kano Vaša iskrena i prava braća želimo doista s vama podnašati i tugu i dijeliti veselje. (...) Vaš pak iskreni doček nam je dokazom, da se grad Prag nije prevario, odkada je smatrao potrebnim, da i ovom zgodom u Zagrebu ne izostane. U ime svoje, svojih drugova i čitavog gradskog zastupstva zahvaljujem se najljepše na srdačnom dočeku te kličem srdačni živio čitavom narodu hrvatskome, gradu Zagrebu i njegovom načelniku.“⁴⁴

Nešto kasnije pridružili su se na kolodvoru i ljubljanski sokolovi s kojima su zajedno stigli i istarski sokolovi pa je sokolska družina bila gotovo kompletna. Čekao se dolazak poljskog sokolstva i dalmatinskog sokolstva koje je trebalo stići u velikom broju. Dalmatinci su stigli vlakom u 8 sati i izazvali erupciju oduševljenja i veliku pomutnju tako da nije bilo prilike za službene pozdravne govore, ali je reakcija okupljenih sve rekla. Iznenadio se odbor za doček kada je ugledao vlak koji je dovezao Poljake jer je uranio gotovo sat vremena te su umjesto u

⁴³ Bučar, Franjo, ur. *Spomen spis I. hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu 2.- 3. rujna 1906.* (Zagreb: Knjižnice grada Zagreba - Elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1906., 2011.), 14.

⁴⁴ Isto

predviđena 22 sata stiglu oko 21 sat. U trenutku kada su se poljski sokolaši iskricali iz vagona i stupili na hrvatsko tlo Franjo Bučar se zasigurno prisjetio sokolskog sleta u Lavovu 1904. godine kada je tom prigodom tamo bio kao član izaslanstva i kada su hrvatske sokolaše na kolodvoru pri povratku ispratili riječima: „Do widzenia w Zagrzebiu!“ Doviđenja u Zagrebu napokon se ostvarilo, a Franjo Bučar izrazio je dobrodošlicu za koju se već dugo pripremao. Između ostalog, istaknuo je kako se hrvatski i poljski narod spletom okolnosti ne poznaju baš najbolje, ali „sokolstvo će imati zasluge, ako će to poznanstvo između dva bratska slavenska plemena postati što veće“ i „mi treba da se u svakom pogledu bolje upoznamo.“ Oduševljen je brojnošću poljske ekspedicije pa dodaje: „Vi ste nas ovaj put iznenadili upravo impozantnim Vašim brojem, pa budite uvjereni, da će nam taj iskaz bratske sokolske slavenske duše ostati u neizbrisivoj uspomeni ne samo kod hrvatskog sokolstva nego i kod čitavog hrvatskog naroda. (...) Niech zyje wolna Polska. Niech zyje polskie sokolstwo! Zdravo! Żivili! Czolem!“⁴⁵

Na kraju su stigli i češki sokolovi, oni koji su cijelu stvar i pokrenuli prije četrdesetak godina i oni su gledani kao uzor u radu svih društava. Njihov je vlak stigao oko 23 sata i ubrzo su se poredali duž perona kako bi pozdravili domaćine. Bučar je i za Čehe pripremio lijepe riječi: „Već punih 30 godina upire hrvatsko sokolstvo svoje oči spram Matičko Prahe i češkog bratskog sokolstva, koje nas je probudilo za novi - sokolski život. Hrvatski i češki narod radio je usporedo na kulturnom i narodnom polju, hrvatski narod smatrao je češki narod svojim učiteljem, a Zlatni slavenski Prag svojom kulturnom i narodnom Maticom. Nastala su međjutim burna vremena apsolutizma i tada za čas prestade naš kulturni i narodni spoj.“ U nastavku Bučar je naglasio kako je sokolstvo ponovo spojile narode i kako su Česi oduvijek smatrani uzorom. Iako umorni od puta, koji su prevalili gotovo u jednom komadu češki su gosti razdragano pozdravljali sve okupljene, a kratko se na dobrodošlici zahvalio dr. Scheiner rekavši: „Dolazimo k Vama, blagoslivani od čitavog našeg naroda, koji prati naše putovanje k Vama iskrenom odanosti i ljubavi hrvatskog naroda, koja ljubav neka podigne i poveća današnju slavu Vašu.“⁴⁶ Ni nakon dočeka svih gostiju dan nije bio gotov. Paralelno s dočekom gostiju koji su dolazili večernjim vlakovima u vrtu društva “Kolo“ odvijao se komers, odnosno svečani prijem s gozbom za sve prisutne. Na komersu, koji je počeo oko 20 sati okupili su se svi koji su dotada već stigli u Zagreb i uspjeli se raspakirati i spremati za večeru, a tijekom večeri se vrt stalno punio. Svečanim je govorom sve prisutne pozdravio dr. Lav Mazzura, a atmosferu je na visokom nivou cijelo vrijeme držala glazba kojom je ravnao maestro Muhvić. Izmjenjivale su se hrvatske

⁴⁵ Isto, 21.

⁴⁶ Isto

domoljubne pjesme, bugarska i češka koračnica te slovenske, srpske i poljske pjesme. Svako malo netko od predstavnika društava javio se za riječ i svojim govorom oduševio okupljene. Srbi su se složili da ih je u Zagreb privukla ideja bratstva, a jedan je češki predstavnik govorom protiv germanizacije „elektrizovao općinstvo“.

Drugi dan sleta- 2.9.1906.

Drugog dana sleta raspored je za sve vježbače bio veoma gust. S natjecanjem se trebalo krenuti već u 6 sati ujutro, a zatim je slijedio pokus za javnu vježbu od 8 sati pa sve do pola 11. Drugi dan bio je rezerviran i za svečanu povorku koja je uz pratnju glazbe trebala prošetati unaprijed dogovorenom rutom. Nakon ručka trebalo se pristupiti javnoj vježbi koja je uključivala proste vježbe, vježbe na spravama, vježbe s čunjevima, „morešku“ i ostale vježbe. I drugog je dana večernji program bio bogat pa su tako gosti mogli birati između predstave u kazalištu, građanskog plesa u gradskoj streljani i koncerta na istom mjestu kao i prethodnog dana, odnosno u vrtu „Sokola“ i „Kola“.

Početak natjecanja obilježile su poteškoće sa sucima. Naime, sudaca jednostavno nije bilo dovoljno pa neki nisu dovršili vježbe koje su trebali dovršiti do 8 sati do kad je bilo predviđeno trajanje natjecanja. Ovime su najviše bili zakinuti slovenski predstavnici, a neki su hrvatski predstavnici vježbe dovršili istog dana u poslijepodnevnom terminu dok su neki trebali pričekati drugi dan kako bi završili svoje nastupe. Slovencima je ta opcija bila neizvediva pošto je sljedeći dan bio radni i oni su se već u nedjelju navečer trebali vratiti svojim kućama kako bi sutradan mogli na posao jer gotovo nitko nije dobio dopuštenje da izostane s posla. Do ovih je problema došlo zbog već spomenutog prebacivanja termina održavanja sleta zbog čega određen broj sokolaša uopće nije stigao u Zagreb, a slovenski su sokolaši morali otići ranije. Problem sa sucima također je izazvan time što je u zadnji tren promijenjen datum održavanja pa suci iz Poljske i Češke nisu mogli doći na slet. Ipak, nekolicina Poljaka je stigla pa su mogli uskočiti kako bi se natjecanje održalo iako je ovaj propust u organizaciji izazvao daljnje kašnjenje programa toga dana, a vrijeme za pokuse za javnu vježbu bilo je skraćeno. Vježbe su bile podijeljene na dva razdjela, na viši i niži, od kojih su oba trebala izvesti vježbe na ručama, vježbe na preči i vježbe na konju pri čemu su postojale razlike u elementima koji su se izvodili

i koji su ocjenjivani. Na natjecanju u ovim vježbama nastupili su Srbi, Hrvati i Slovenci pri čemu su hrvatska sokolska društva ostvarila značajne uspjehe u svim vježbama.⁴⁷

Svečana povorka svih sudionika sleta počela je drugog dana sleta u 11 sati prijepodne i predstavljala je, uz javnu vježbu, koja se tek trebala održati, vrhunac događanja tog dana. Na čelu povorke koja je krenula sa sokolskog vježbališta našlo se 40 zagrebačkih sokolaša na konjima i taj je prizor konja na čelu povorke po ulicama grada predstavljao nešto uistinu posebno. Iza jahača našli su se barjaktari sa zastavama svih sudionika sleta i predsjedništvo hrvatskog Sokola uz svoje inozemne goste. U povorci su bile i dvije glazbe, domobranska i splitska, i svi sudionici sleta. Povorka je s vježbališta krenula Jurišićevom ulicom, a nastavila je Petrinjskom i Sudničkom do umjetničkog paviljona gdje je povorku čekao zagrebački gradonačelnik Milan Amruš. Ulice su bile prepune građana koji su povorku obasipali cvijećem i glasno su pozdravljali sokolaše. Na skandiranje okupljenih: „Živili Bugari, Slovenci, braća Dalmatinci, Poljaci, Česi, Srbi!“ sokolaši iz povorke odgovarali su mahanjem kapama i povicima: „Živili Hrvati! Živio Zagreb!“ Kad je duga povorka napokon stigla do umjetničkog paviljona tamo ih je još jednom pozdravio gradonačelnik Amruš. Pozdravio je „dične sokolove u kraljevskom i slobodnom gradu Zagrebu, u srcu hrvatskoga naroda“ i iskreno im zahvalio što su posjetili slet u tako velikom broju. Njegovo je obraćanje izazvalo veliko oduševljenje i cijeli je govor popraćen pljeskom. Nakon što je završio zaspivala je hrvatska himna i okupljeno je mnoštvo pobacalo svoje kape i šešire u zrak. Upečatljiv govor nabijen emocijama održao je i starješina Saveza hrvatskih sokolskih društava Lazar Car. On je rekao: „Evo žive slik slavenske ideje! Evo njezinih pravih pobornika kojima se pijest grči u obranu doma i roda svoga, a srce nije ljubavju za svu slavensku braću od Urala do Krkonoša, od Bospora i Sinjeg mora. Evo predstavnika svekolika sokolstva, velike te slavenske narodne vojske, koja danas broji već do stotinu hiljada ne vojnika da se bije, ne zaptija, da zarobljuju i guše tuđu slobodu, već junaka i rodoljuba, koji odgajaju vlastiti narod da isti bude svijestan i slobodan ko sokol u zraku.“⁴⁸ Napomenuo je u svojem obraćanju da je Zagreb „već odavna prigrlilo sokolsku ideju“ i da su rezultati vidljivi po tome što su sokolaši prisutni diljem zemlje. Prisjetio se i Josipa Juraja Strossmayera, koji nije doživio slet, ali bi bez sumnje bio ponosan na ostvareni uspjeh hrvatskih sokolaša. Ne treba posebno naglašavati da je ovaj govor izazvao veliko oduševljenje kod prisutnih i spontano se zapjevala sokolska himna „Silnom snagom sokolskom“, a još se jednom zapjevala i hrvatska himna. Pri povratku do zgrade Sokola, gdje se na koncu i razišla, povorka

⁴⁷ Bučar, Franjo, ur. *Spomen spis I. hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu 2.- 3. rujna 1906.* (Zagreb: Knjižnice grada Zagreba- Elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1906., 2011.),34-35.

⁴⁸ Isto, 44-45.

je prošla Jelačićevim trgom i Frankopanskom ulicom, a pozdrave su primili i od banice Lile Pejačević koja ih je gledala s balkona, ali je i sama dala doprinos održavanju sleta. Naime, Lila Pejačević zaslužna je za inicijativu da se o njenom trošku u kuharskoj školi smjeste pojedini gosti pa su se tako u njenom smještaju našle supruge nekih istaknutih sokolaša. Banica je od početka svoje ideje naglašavala kako gostima želi pružiti što bolji smještaj i da želi da im Zagreb ostane u lijepom sjećanju, a svoju je ljubaznost potvrdila i riječima: „Drago mi je, što sam imala zgodu upoznati dične sokolove iz gotovo svih slavenskih krajeva. Vratite se sretno svome domu i rodu. S bogom!“⁴⁹

Ono što sletove čini posebnima i ono što je najatraktivnije za gledatelje jesu javne vježbe, odnosno vježba koja okupe najveći broj sudionika koji kao jedan izvode elemente vježbe i pokazuju svu raskoš svog predanog rada i uvježbanosti. Upravo su javne vježbe gdje sportaši masovno vježbaju kao jedan vjerojatno i prva asocijacija na pojam sleta. Prva javna vježba održana je 2. rujna i prema rasporedu je trebala početi u 15 sati, ali je zbog kašnjenja programa od samog jutra započela tek u 16:30 što je opet izazvalo određene poteškoće. Prema rasporedu na javnoj su vježbi trebali nastupiti:

- „ 1. Nastup k prostim vježbama (sva sokolska društva)
2. Proste vježbe (sva sokolska društva)
3. Vježbe na spravama (hrvatska društva)
4. Skupine (slovenska društva)
5. „Moreška“ (Hrv. Sokol u Spljetu)
6. Vježbe na 12 ruča (Česi: Župa plzenska)
7. Vježbe s kopljima (poljačka društva)
8. Nastup k vježbama s čunjevima (češka i hrvatska društva)
9. Vježbe s čunjevima (češka i hrvatska društva)⁵⁰

Okupljene, njih oko 12 tisuća, su odmah na početku vježbe impresionirale ujednačenost i sklad vježbača te je njihova izvedba nagrađena dugotrajnim pljeskom. Izvedbu vježbača pratila je i glazba, a s posebnim se nestrpljenjem očekivao nastup splitskih i korčulanskih sokolaša koji su

⁴⁹ Isto, 47.

⁵⁰ Mazzura, Lav, ur. *Prvi hrvatski svesokolski slet u Zagrebu : dana 1., 2., 3. i 4. rujna god. 1906.* (Zagreb. Knjižnice grada Zagreba - Elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1906., 2011.)

trebali izvesti „morešku“, koja nije bila poznata ni Hrvatima u Zagrebu, a kamo li gostima iz Češke, Poljske, Bugarske, Slovenije i Srbije. Moreška je naziv za borbeni ples s mačevima u kojem su jednostavni plesni pokreti povezani s mačevanjem, a najčešće uprizoruju dramsku radnju sukob dvaju strana.⁵¹ Prizor snažnih muškaraca s mačevima, jednako odjevenih i praćenih glazbom izazvao je kod gledatelja, ali i kod svih okupljenih društava oduševljenje jer su se prvi puta susreli s izvedbom takve prirode. Novost je bila i češka izvedba vježbi na 12 ruča, a njome su polučili veliki uspjeh jer je vježba u potpunosti uspjeh, a zagrebačka je publika i taj pothvat prepoznala i nagradila ga pljeskom. Nastupi su se redali i bilo je jasno da za danjeg svjetla neće biti moguće izvesti kompletan program pa je u hodu odlučeno da će se vježbe s čunjevima koje su trebali demonstrirati Hrvati i Česi izostaviti kako bi Poljaci izveli svoju vježbu s kopljem. Poljaci su vježbu i započeli, ali ih je ubrzo prekinuo mrak i malo tko je više mogao i vidjeti o čemu se radi. Zbog ovog propusta u organizaciji publika je bila zakinuta za dvije točke, a Poljaci nisu u potpunosti mogli provesti ono što su zamislili. Ipak, nije bilo zle krvi i Poljaci su na dar predali koplje Hrvatima.⁵² Bogat program drugog dana sleta zaključen je večernjim aktivnostima.

Hrvatsko narodno kazalište bilo je ispunjeno do posljednjeg mjesta u iščekivanju početka predstave. Među okupljenima su našli i načelnik Amruš, kao i ban Pejačević sa suprugom. Osim himne i dva dramska komada za goste je pripremljeno i uprizorenje žive slike Klementa Crnčića na kojoj je Hrvatska vila okružena barjacima svih sokolskih društava koje predstavljaju slavensku sokolsku zajednicu. Za ovu je prigodu odlučeno da se taj dan izvodi samo predstava za uzvanike sleta čime je zemaljska vlada iskazala podršku sletu. Prema rasporedu koncert svih zagrebačkih pjevačkih i tamburaških društava u pratnji domobranske i splitske glazbe trebao je početi u 20 sati, ali je uslijed cjelokupnog kašnjenja programa i koncert malo kasnio. Program koncerta bio je raznovrstan pa su se tako svirala i poljska koračnica, bugarski plesovi, ali i splitska tradicionalna glazba. Vrhunac večeri bilo je izvođenje nacionalnih himni svih prisutnih društava, koje je bilo posebno emotivno i dostojanstveno.⁵³ U isto vrijeme u gradskoj se streljani odvijao veliki ples za goste. Ples su posjetili mnogi iz visokog društva uzvanika pa su se tako u dvorani Gradskog streljačkog društva našli i praški načelnik dr. Groš i ljubljanski dr. Hribar, a svojim su posjetom ples uveličali ban i banica Teodor i Lila Pejačević, koji su tom

⁵¹ moreška. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 29. 3. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41918>>.

⁵² Bučar, Franjo, ur. *Spomen spis I. hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu 2.- 3. rujna 1906.* (Zagreb: Knjižnice grada Zagreba - Elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1906., 2011.), 59-61.

⁵³ Isto, 69-70.

prilikom srdačno pozdravljeni. Ples je okupio mnoštvo sokolaša, a zabava je potrajala do kasno u noć.

Treći dan sleta - 3.9.1906.

Službeno treći dan sleta bio je i dan kada je dio sokolaša napustio Zagreb nakon sudjelovanja u javnoj vježbi i nakon pučke svečanosti. Osim jutarnjih natjecanja i javne vježbe koja je ponovo ostvarila maksimalnu podršku s tribina, sokolaši su se mogli zabaviti i na pučkoj svečanosti kako bi se zblížili s građanima, a tokom dana su, prije odlaska gostiju, bili na rasporedu i sokolski banket, kao i konferencija o sveslavenskom sokolskom savezu.

Trećeg dana sleta održao se u velikoj dvorani Hrvatskog Sokol banket koji je okupio sve uglednike i bio je još jedna prilika za izmjenu lijepih riječi i slavljenje zajedništva i sokolske misli. Velika dvorana za tu je prigodu bila ukrašena lovorovim lišćem, narodnim zastavama te sokolskim amblemima i barjacima. Uz predstavnike sokolskih društava okupili su se i novinari pa je tako broj gostiju bio oko 200. Večer su prema već dobro poznatom obrascu obilježili strastveni govori ljudi iz samog vrha Hrvatskog Sokola. Cezar Akačić spomenuo je mnoštvo fraza karakterističnih za ovakve prigode pa je tako naveo „prostranu majku Slavu“ - domovinu svih Slavena, „bratsko kolo i slavensku budućnost“, „žice ljubavi i bratstvo slavensko“, a za sve pojedine narode imao je poneki primjer kojim bi potkrijepio svoj govor. Prilikom za još jedno obraćanje gostima nije propustio ni gradonačelnik Amruš, a pridružili su mu se i načelnici Praga i Ljubljane, koji su hrvatskom sokolstvu darovali brončanu plaketu i srebreni lipov vijenac. Svi su govornici ispraćeni velikim pljeskom, a glazba je dodatno podigla atmosferu jer je slovenskog govornika ispratila svirajući „Naprej zastava slave“, odnosno slovensku nacionalnu himnu. Upravo se poljski govornik, podstarješina Stanislaw Turcki, osvrnuo na himne slavenskih zemalja i uočio da su sve one na neki način slične. Reкао je kako smatra da sve himne pozivaju „braću da zaborave na sve sporove, neka budu sokoli svi za jednoga, jedan za sve. Neka se čitav narod ne miješa i ne okrivljuje za omanje sporove, kao što ih i sokolstvo zaboravlja stojeći na vježbalištu brat uz brata.“ Govornici su se izmjenjivali, a oduševljenje i glazba nisu prestajali sve do 4 sata poslijepodne. O ovom festivalu slavenstva i dobre energije kratko je izvijestio i dopisnik jednog beogradskog lista Jovan Javorac zapisavši: „Ostavimo šampanj i ribe! Njih može svaki iole bogatiji gazda pripremiti. Ali one govore i onakoga

oduševljenja za svetu sveslavensku ideju o zajednici mogu samo Sokolovi, Dušanovci i Junaci iskazati!“, čime je zapravo sažeo čitav sokolski banket i raspoloženje koje je na njemu vladalo.

Veliki interes okupljenih sokolaša i građanstva u danima trajanja sleta privukla je pučka svečanost koja je prethodila odlasku dijela gostiju, pošto su taj dan predvečer na put morali krenuti Slovenci, Poljaci i dio Čeha. Svi paviljoni, štandovi, izložbeni prostori i kušaoe hrane i pića bile su ukrašene zastavicama s motivima sleta. Svečanost je bila praćena i glazbom pa su se tako ponovo čule himne svih gostiju. O pučkoj svečanosti karlovački je *Narodni glas* kratko izvijestio svoje čitatelje: „Pučku svečanost na prostoru gospodarske izložbe posjetilo je do 25000 ljudi. Gomile ljudstva talasale su prekrasno rasvijetljeni prostorom. Sokolima osobito stranim priredjivale se neprestano cijele večere srdačne ovacije. Govori u svima slavenskim jezicima izmjenjivahu se sa pjesmom i glazbom. A kad je glazba zaszvirala ono mило naše narodno kolo, nepregledno se mnoštvo uhvati za ruke i cijelo se izložište preobrazi u ogromnu plesaonu. Tako orijaškog kola Zagreb još nije vidio.“⁵⁴ Goste je pozdravio i ban koji se nije libio pojaviti na ovakvoj proslavi već je svojim prisustvom uveličao njeno održavanje.

Važna konferencija, na kojoj se razgovaralo o budućim akcijama sokolaša održala se trećeg dana sleta. Ova je konferencija sazvana u 18 sati na inicijativu češkog starješine dr. Scheinera, a tema razgovora bilo je osnivanje zajedničkog tijela svih slavenskih sokolskih društava, odnosno osnivanje sveslavenskog sokolskog saveza. Na sastanku su hrvatsku stranu zastupali Franjo Bučar i Lazar Car. Prisutni su se složili da bi se takav savez trebao konstituirati što prije kako bi se započela temeljita reorganizacija postojećih društava u svim zemljama s ciljem još bolje povezanosti i veće aktivnosti. Stajalište svih okupljenih je da se s osnivanjem Saveza treba krenuti što prije jer valja pokazati „pred svijetom“ kako su slavenske zemlje suglasne barem po pitanju toga. Na kraju je prihvaćena rezolucija kojom se o Savezu treba odlučiti na sljedećem sletu u Pragu pri čemu domaćin treba pripremiti sve potrebno za uspješnu provedbu.

Službenom odlasku gostiju iz Zagreba prethodio je još jedan sastanak u opuštenijoj atmosferi u gostionici „K caru austrijanskomu“ gdje je gradonačelnik Amruš organizirao ručak na kojem su se osim njegovih kolega iz Praga i Ljubljane našli i glavni operativci sleta dr. Bučar, Lazar Car, Cezar Akačić i Juraj Vrbanić uz prisustvo pojedinih Čeha i Slovenaca. Na tom su ručku svoje dojmove još jednom iznijeli gradonačelnik Amruš i njegov praški kolega dr. Groš, a atmosfera je bila takva da su se gotovo nadmetali u slatkorječivosti i hvali. Milan Amruš je osim zahvale onima koji su uveličali svojim posjetom slet zahvalio i onima koji su se trudili da

⁵⁴ *Narodni glas*, 6.9.1906.

se slet i održi i da poluči takav uspjeh. Pritom je nazdravio i Stjepanu Miletiću i poželio mu brzo ozdravljenje, a istaknuo je i ulogu Lazara Cara kojeg je posebno nahvalio. Amruš je zaključio kako će ovaj slet pomoći narodu da uvidi da je ujedinjenje u međusobnoj ljubavi preduvjet razvitka svakog naroda. Za kraj je pozdravio češkog i slovenskog načelnika uputivši im lijepe riječi na koje mu je praški načelnik odgovorio pozivom na slet u Prag, a slovenski se najsrdačnije zahvalio. Juraj Vrbanić, starješina zagrebačkog Sokola, podsjetio je prisutne na put koji su prevalili hrvatski sokolaši, na put od podsmjeha prema crvenim košuljama do toga da cijeli Zagreb pozdravlja povorku, uživa na natjecanju i uzbuđeno promatra javnu vježbu. Do kraja ručka izmijenilo se nekoliko govornika, no nitko od njih nije mogao naći zamjerku sletu te su se nizale zahvale, pozdravi i lijepe riječi. Sastanak je zaključio načelnik Amruš zahvalivši se pritom i novinarima koji su uložili velik trud u praćenju događanja.⁵⁵ Utorak, 4. rujna bio je i dan kada je velika većina gostiju napustila grad, uz iznimku onih koji su ostali kod prijatelja ili su krenuli na neki izlet narednih dana. Prvi su na put krenuli Bugari i Srbi, a Bugari su netom prije odlaska iskoristili priliku i položili vijenac pred bistom Josipa Jurja Strossmayera. Na kolodvoru se, kao i prilikom dolaska gostiju, okupilo dosta ljudi koji nisu željeli propustiti priliku da još jednom pozdrave „Dušanovce“ i „Junake“. Prije nego je vlak krenuo hrvatski su sokolaši razmijenili kape sa svojim novim prijateljima s kojima su prethodnih dana dijelili vježbalište i zajedno se provodili na plesovima i svečanostima. Vlakom koji je išao preko Pešte svojim su se kućama uputili i Poljaci. Česi i Dalmatinci kućama su se uputili istim vlakom prema Rijeci, a upravo je povratak dalmatinskih sokolaša svojim domovima jedna od mrlja sleta jer su ih prilikom dolaska u Rijeku napali riječki Talijani. Do kraja dana, u popodnevnim satima, iz glavnog su grada otišli i Varaždinci te gosti iz Slovenije.

Incident u Rijeci

Napad na dalmatinske sokolaše koji su se vraćali svojim kućama nakon sleta u Zagreb izazvao je burne reakcije i zapravo je jedini negativan događaj vezan uz slet. Pulski list „Naša sloga“ je, kao što je ranije navedeno, pisao o skidanju plakata i trganju grbova s plakata u Puli, ali nije se moglo ni zamisliti da će netrepeljivost „riječkih talijanaša“ eskalirati u pravi fizički obračun u Rijeci. Naime, sokoli su iz Zagreba u Rijeku stigli vlakom u 21 i 30 i spremali su se ukrcati na parobrod. Na kolodvoru ih je dočekalo mnoštvo ljudi i razvijena je hrvatske zastava. Do

⁵⁵ Bučar, Franjo, ur. *Spomen spis I. hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu 2.-3. rujna 1906.* (Zagreb: Knjižnice grada Zagreba - Elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1906., 2011.), 93-95.

početka nereda došlo je kada na upozorenje redarstvenika da se zastava skloni i da se prekine demonstracija, koja je nastala spontano zbog izlaska sokolaša iz vlaka i zbog okupljenih ljudi, vođa dalmatinskih sokolaša dr. Majstrovčić nije reagirao jer razvijanje zastave nije bilo u njegovoj nadležnosti. Nakon toga se začuo hitac, koji je vjerojatno bio znak za početak organiziranog napada na skupinu. Sa svih strana na sokolaše su krenuli kamenjem i revolverima, a glavni napad stigao je iz kavane „Europa“ iz koje su letjele krigle, čaše i kamenje. Tučnjavu su prekinuli organi reda, a epilog svega je nekoliko uhapšenih i ozlijeđenih sokolaša i izgrednika. Nakon ovog nenadanog napada sokolaši iz Dalmacije ukrcali su se na parobrod „Daniel Erno“ i nastavili put, dok su se sokolaši iz Rijeke i Sušaka uputili svojim kućama. Ovaj je događaj važan u političkom kontekstu sleta i on nije bacio mrlju na manifestaciju u Zagrebu, ali je ipak izazvao reakcije javnosti, koja je žestoko osudila divljaštvo, ali i Saveza u Zagrebu, koji je u reakciji ipak bio odmjeren i suzdržan.

Prikaz Prvog hrvatskog svesokolskog sleta u novinama

Jedan od ciljeva ovog rada je provjeriti odnos novina prema sletu, odnosno provjeriti jesu li novine o sletu pisale objektivno i suzdržano ili je i njih kao i uredništvo sokolskog glasila zahvatila euforija i pristranost, ali i jesu li novine izvještavale samo o rasporedu i događanjima ili su uputile i pokoju kritiku ili vlastito viđenje događanja u Zagrebu. Ovaj dio rada bit će podijeljen na nekoliko dijelova koji će obuhvatiti najavu sleta, odnosno pisanja uz slet vezana pred sam početak sleta, slet u trajanju od 1. do 4. rujna i osvrte na slet. U analizi će biti korišteno nekoliko listova od kojih su neki već spomenuti u dijelu o najavi sleta i dalje u tekstu.

„Dom i svijet“ o sletu

„Dom i svijet“ su prve hrvatske ilustrirane novine zabavnog karaktera koje su izlazile svaka dva tjedna u Zagrebu od 1888. do 1923. godine. U ovim novinama nije bilo najava zagrebačkog sleta u ranijim brojevima, a prvi koji se bavi sletom je broj izašao 15.9., desetak dana nakon završetka događanja. U stalnoj rubrici „Kronika“ spominje se kako „(...) smo doživili liepih proslava početkom rujna“ te kako je „...na 1. 2. i 3. rujna bio svesokolski slet u Zagrebu“ Ipak, list piše o incidentu koji se dogodio u Rijeci: „Kada su dalmatinski sokolaši polazili u Zagreb, napala ih je talijanska fukara, a kada su se vraćali sa svesokolske slave, napali su talijanaši na Rieci dalmatinske i češke sokolaše, i to dne 4. rujna. Sokolaši su htjeli proći Riekom pod svojim zastavami, a to su kušali spriečiti talijanaši. Došlo je do oštrog sukoba pri kojem je bilo i ranjenih“.⁵⁶ Prema tom je događaju veoma kritičan pa čak predlaže i bojkot protiv talijanskih trgovaca, obrtnika, odvjetnika i liječnika u Zadru i Rijeci smatrajući kako bi to „sigurno bio najbolji liek proti njihovom bezobrazluku“. Opširnijeg izvještaja u ovom broju nema ni o sletu ni o sukobu u Rijeci što je pomalo neobično jer je prošlo dovoljno vremena da se prikupi materijal potreban za malo detaljniji izvještaj od ovog koji je dosta štur i siromašan informacijama. Sljedeći broj donekle je donio opširniji izvještaj na slet. Kronološki su poredali događaji po danima, a najviše su pažnje posvetili javnoj vježbi drugog dana sleta i „moreški“, koju su izveli splitski sokolaši. U članku u ovom broju nema nikakvih misli o sletu osim prenošenja rasporeda događanja uz svega nekoliko rečenica, što se moglo iščitati i iz knjižice s rasporedom koja se prodavala na sletu i građani su je mogli kupiti za 10 filira.

⁵⁶ *Dom i svijet*, 15.9.1906.

„Glasonoša“

O karlovačkom listu „Glasonoša“ već je bilo riječi prilikom najave sleta, a posebno je zanimljiv broj koji donosi dojmove nakon sleta. Karlovački je list na veoma lijep način najavio slet i svim je gostima uputio nekoliko lijepih riječi da se poistovjeti s njima i da iskaže zajedništvo Hrvata s njima. Što se tiče dojмова o sletu i osvrtu na slet, oni su izostali, odnosno izvještaj sa sleta je krenuo u nekom drugom smjeru. Naime, u izdanju 9.9.1906. o sletu se pisalo na naslovnoj strani u tekstu koji je naslovljen „Poslie slavlja“, ali samo se prva rečenica teksta odnosi na slet, iako neki u potpunosti neinformirani čitatelj ni iz nje ne bi mogao dokučiti o čemu se uopće radi. Ipak, po toj uvodnoj rečenici teksta možemo razaznati da karlovački list o sletu ima samo pozitivne ocjene: „Hrvati mogu ponosom i zadovoljstvom pogledati na te netom minule dane“.⁵⁷ U nastavku se tekst pretvorio u vatreni domoljubni tekst koji govori o tome kako je Dalmacija još uvijek hrvatska i kako griješe oni koji tvrde da je nestalo domoljubnog žara u toj regiji. Na drugoj stranici u rubrici „Iz Hrvatske“ koja izvještava od događajima po gradovima govori se o sletu samo u vidu informacija i brojki, a niti o riječkom napadu nema nekog subjektivnog mišljenja već je vijest samo prenesena. Ovaj podatak svakako čudi jer je za očekivati bilo da će tekst o napadu na sokolaše u Rijeci biti prepun dojmovi, ali je takva reakcija izostala. Za kraj, zanimljivost je da je karlovački list za svoje čitatelje prenio i „Proslov dr. Tugomira Alaupovića Bošnjaka“ kojeg je na predstavi za sokolaše i visoke uzvanike u narodnom kazalištu izveo Andrija Fijan.

„Naša sloga“

Pulski list lijepo je najavio slet i poželio mu je uspjeh u izdanju 30.8.1906., ali u sljedećem izdanju 6.9. nije se opširnije bavio sletom već je samo pohvalio sudionike pulskog sokolskog društva koje se kući vratilo s priznanjima. Smatraju da „koliko ova odlikovanja služe na čast prvom istarskom Sokolu i njegovim Sokolašima, toliko je to na diku i svekolikom našem narodu u Istri“.⁵⁸ Ova se vijest nalazi na drugoj stranici u novinama i ne privlači baš pažnju čitatelja, a na drugoj se stranici našao i kratki komentar vezan uz slet koji ne otkriva puno i kada ga promatramo samostalno ne može se sa sigurnošću utvrditi je li on stajalište autora ili je tek skup ustaljenih fraza koje su se već u nekom drugom obliku pojavile bilo u sokolskom glasilu bilo u

⁵⁷ *Glasonoša*, 9.9.1906.

⁵⁸ *Naša sloga*, 6.9.1906

nekom drugom listu. Komentar glasi ovako: „U prestolnici svih Hrvata, u bielom Zagrebu slavi ovih danah prave triumfe ljubav i bratimstvo slavenske naše braće. Tamo se je okupilo povodom svesokolskog sleta hiljade slavenske braće, da se upoznaju, izljube i zavjere, da će ubuduće složno uzraditi oko prave slavenske uzajamnosti.“⁵⁹ Najviše prostora sletu je posvećeno u broju koji je izašao 13.9. U njemu tekst o sletu zauzima naslovnu stranicu lista i naslovljen je sa „Svečani dani“. Uvodni dio potvrđuje naslov riječima da su to „svečani dani, svečani prvog reda“ i da se grad Zagreb „ta krasna priestolnica svih Hrvata, zaodjeo u svečano ruho, i pripravo se je svojski, da dočeka svoje gostove, više nego gostove, braću, Hrvate i Slavene.“ A „braća sa svoje strane došla su i ona kao svatja svečano odjevena, nadahnuta bratskom ljubavi.“⁶⁰ U osvrtu na slet dotaknuo se pulski list svega važnog što se dogodilo prvog i drugog dana, pa je tako opisan dolazak gostiju, ukrašene gradske ulice, gospodarska, higijenska i umjetnička izložba, svečana povorka i javna vježba. Pozornost plijeni opaska koja ubačena uz govor bana Teodora Pejačevića prilikom otvaranja gospodarske izložbe. Puljane ne zanima sadržaj govora već su „bocnuli“ vladajuće u gradu primjedbom da je čitav banov govor bio na hrvatskom jeziku jer „drugoga jezika se kod hrvatskih oblasti u obće ne rabi, a nije se ga rabilo nit riečju nigdje kod izložbe nit drugdje.“ U nastavku zaključuju i poentiraju: „Koja razlika između banovine i u. pr. ‘austrijskoga Primorja’. U ovom nit duhovni nit svjetovni poglavice nit ne znadu jezika pučanstva. Tudjinci su narodu među kojim služe, za koga su postavljeni i u ime koga su plaćeni“. ⁶¹ Od svih silnih svečanih govora pulski je list istaknuo onaj Cezara Akačića prilikom otvaranja higijenske izložbe u kojoj je pohvalio bana: „ (...) naglasio je bana te mu rekao, da će Sokoli znati poletiti za njim u najkrvaviji boj za istinu, pravicu i slobodu. Ban je odgovorio da može Sokol uvijek na njega računati jer je i on njegov član - ban-sokol.“⁶² Možda je upravo ovaj govor izdvojen kao nastavak na prethodnu misao o hrvatskom jeziku, odnosno o tuđincima koji predstavljaju gradsku vlast, a ne govore ni jezik kojim narod govori. U tom slučaju ban je predstavljen kao netko iz naroda na koga se može računati, ali i da narod može računati na njega. Izvještaj o sletu nije detaljan i prestaje s krajem drugog dana sleta te nema riječi o trećem danu niti o odlasku gostiju. Posebno čudi činjenica da nema reakcije na događaje u Rijeci koji su politički motivirani, a „Naša sloga“ je primarno list koji se bavi takvim temama.

⁵⁹ *Naša sloga*, 6.9.1906.

⁶⁰ *Naša sloga* 13.9.1906

⁶¹ Isto

⁶² Isto

„Narodni glas“

Još jedan karlovački list donio je izuzetno informativan tekst o sletu, a građanima je najavio slet 30.8. tekstem koji je na naslovnoj stranici i naslovljen je sa „Dobro došli“. Tekst je podijeljen u dva dijela, a prvi dio je slobodnije naravi i on se tiče same dobrodošlice gostima. Dobrodošlica je izražena na vrlo lijep način i nitko u pozdravu nije zanemaren: „Dobro nam došli, kršni sinovi Dalmacije, Bosne, Istre i Hercegovine, Vi junačni borci i pregaoci ujedinjenja rastrganih uda mile nam otadžbine! Dobro nam došla braćo srpska i slovenska u naš topli bratski zagrljaj, i na naš junački zbor i dogovor o zajedničkoj nam boljoj budućnosti! Dobro nam došao odvažni i radini brate Bugarine, Ti poletni prednjače med jugoslavenskom braćom! Dobro nam došao potišteni brate Slovače, Ti najveći slavenski patniče, koji iz slobodne i jake Hrvatske očekuješ tračak sunca i za svoj bijedni narod! Ne prevario se, Bog dao! I da si nam zdravo! Dobro nam došla ljubljena braćo Česi, Vi učitelji i prvaci naši i cijeloga Slavenstva u sokolstvu, u kulturnom i gospodarskom pregnuću i u narodnoj borbi! Nazdar uzorna braćo naša! Da si zdravo ponosni brate Poljače iz rastrojenog moćnog nekoć kraljevstva poljskog u istom sudbinom progonjenu otadžbinu našu! Topli zagrljaj naš i ostale nam slavenske braće u bijelom našem Zagrebu okrijepio i tebe i nas za daljnju našu borbu!“⁶³ Iz ovog se pozdrava vidi da se pokušava stvoriti suosjećanje i povezanost na temelju zajedničke teške prošlosti i sadašnjosti, ali i zajednička nada u bolju budućnost do koje se može stići samo zajedničkim naporom. Ideja zajedništva spomenuta je u završnom dijelu teksta. Ponovno se javlja sintagma slavenske uzajamnosti koja podsjeća da nije bitno jesu li društva bugarska, češka, srpska ili poljska jer sva ta društva rade u svrhu višeg cilja, odnosno ona su samo dijelovi „ogromne organizacije slavenskog sokolstva.“ A „uz tu veliku misao što ju sokolstvo nosi i provodi, nosiocem je ono i velike društvene ideje jednakosti i bratstva koja odgovara slavenskoj ćudi i slavenskim potrebama.“⁶⁴ Karlovački list s puno optimizma piše u najavi sleta i zaželio je iskrenu dobrodošlicu gostima te je čak u ovom najavnom tekstu ponovio osnovna načela sokolske ideje za svoje čitatelje koji možda još ne znaju o čemu se radi ili nisu toliko informirani. U nastavku, odnosno u drugom dijelu teksta vezanog za slet, slijedi točan program za oba dana sleta, uz pojašnjenje svakog događaja, točnu satnicu i lokaciju događaja. Primjerice, prenesena je točna ruta povorke, redosljed sudionika povorke, pobrojana su sva hrvatske društva koja sudjeluju u vježbama i povorci, ali i ostale bitne informacije kao što je cijena ulaznice i slično Primjerice, za vježbalište gdje se odvija natjecanje i javna vježba karlovački list sažeto i informativno kaže:

⁶³ *Narodni glas*, 30.8.1906.

⁶⁴ Isto

„ (...) položeno je između Jurišićeve ulice i Sajmišta te Klaoničke ulice i topničke jašione. Za gledatelje bit će uređene 4 tribine. Na vježbalištu bit će dvije gostionice, 2 slastičarne, sobe za liječnike, toalete za gospodje itd. Bit će 3 ulaza sa 3 blagajne.“⁶⁵ Osim na naslovnoj strani list se sletom bavi i u nastavku u rubrici „Domaće viesti“. U tom dijelu priprema Karlovčane na prolazak vlakova sa sokolašima iz Istre i Dalmacije i o cijelom programu koji će biti pripremljen za njih. Građani su pozvani da kuće ukrase barjacima, a na kolodvoru će „gradska općina počastiti mile nam goste iz Dalmacije i Istre šunkom i pivom, a dvorit će ih naše gospodje i gospodjice uz pomoć gospode. Neće uzmanjkati ni gruvanje mužara.“⁶⁶ Nadaju se kako će se na doličan način predstaviti pred svojim gostima i da će iskazati svoje rodoljublje pred Dalmatincima i Istrijanima. Ovaj je dio teksta posve subjektivan i izražava misli uredništva lista, a prema angažmanu Karlovčana i prema angažmanu lista da o svim ovim pripremanama izvijesti možemo zaključiti kako je stav lista o sletu pozitivan i iskreno mu žele uspjeh.

O uspješnosti sleta „Narodni glas“ pisao je 6.9. prenijevši svoje dojmove o sletu. Naslovna stranica ponovo je podijeljena na tekst u kojem je slobodnije opisan slet i koji se ne bavi sletom u smislu prenošenja informacija već se više bavi značajem sleta u političkom smislu, a nazire se i subjektivno mišljenje uredništva. Zaključuju kako „će sokolska misao - misao demokratska - poslije sleta uhvatiti još čvršće tlo u našem narodu. I oni, koji su sa nekom sustezljivošću gledali na razvoj hrvatskog sokolstva, moraju da se poslije što vidješe naš prvi svesokolski slet poklone snazi i velikom značenju, koje sokolstvo vrši bratskim nam slavenskim narodima - češkom, poljskom i slovenačkom - a koje će značenje očito imati i u našem narodu osobito u ugroženim i tudjinstvom zaraženim našim krajevima.“⁶⁷ Iako je hrvatsko sokolstvo ovim sletom proslavio više od 30 godina postojanja, u listu misle da je ono i dalje mlado, ali je pokazalo ovime „da imade uvjeta za daljnji svoj razvoj“. U nekim je stvarima slet, kako navode u listu „odavao znakove početništva“, ali mu to ne zamjeraju. Ova bi se opaska prije svega mogla odnositi na probleme tehničke prirode, odnosno nedostatak sudaca, organizaciju obroka na kartice koji nisu najbolje funkcionirali kao i na bolju organizaciju smještajnih kapaciteta. Ono što je mnogo bitnije od tehnikalija, koje nisu uvijek bile na najvišoj razini jest pobjeda sokolske misli. „Narodni list“ je zapisao: „Njoj u prvom redu imamo zahvaliti, da misao slavenske uzajamnosti od novijeg doba dobiva konkretniji sadržaj, da iz carstva fantazije i želja pomalo ali postepeno i sigurno prelazi na realno tlo svakidašnjeg života i svagdašnjih potreba pojedinih slavenskih naroda.“ Osim slavenske uzajamnosti list ističe i činjenicu koja se po prvi

⁶⁵ *Narodni glas*, 30.8.1906.

⁶⁶ Isto

⁶⁷ *Narodni glas*, 6.9.1906.

puta pojavljuje u tekstovima vezanima uz slet, a to je da su utihnule svađe na domaćoj političkoj sceni. O tome je list zapisao: „Za vrijeme trajanja sleta prestaše sve naše domaće razmirice. Prema našoj slavenskoj braći izidosmo kao jedna cjelina bez ikakve stranačke natruhe. Tako i valja. Sokolstvo nije uredba stranačka nego opće narodna. Griješilo bi se, kad bi se stranački naš razdor unosio u sokolske redove, a priznajemo otvoreno, da to nije bilo ni moguće. To su prilikom sleta morali uvidjeti i naši najzasukaniji strančari – pa zato bar za nekoliko dana moradoše prigušiti svoje strančarstvo, jer su opazili, da bi u protivnom slučaju protiv sebe izazvali čitavu sokolsku vojsku, koja je minulih dana isključivo vladala u našoj prijestolnici i koja je svojim istupom imponovala i našim domaćim zasukancima.“⁶⁸ Preko ove pohvale sleta list je uputio oštru kritiku domaćim političarima koje je nazvao „strančarima i zasukancima“ i na taj način uputio nezadovoljstvo prema politici koju vode. Drugi dio teksta odnosio se na pojedine dijelove sleta koji su veoma kratko i lijepo napisani, kao što je vidljivo u opisu pučke svečanosti koji je već ranije naveden. Za opis povorke upotrijebljena je riječ „impozantno“, a primjećuju i kako je u trenucima izvođenja hrvatske himne „svako srce treperilo od radosti i rodoljubnog zanosa“.⁶⁹ List je pohvalio i sve Karlovčane koji su sudjelovali na sletu. Nadalje, list se oštro obrušio na „talijanaše“ zbog napada na dalmatinske i češke sokolaše u Rijeci i zabrane iskrcavanja sokolaša u Zadru. Proziva gradsku vlast i sve odgovorne, a među njima i redarstvo u Rijeci koje je „također u rukama talijanaša, tih hrvatskih odmetnika.“⁷⁰ Hrvatski sokolaši iz Primorja i Dalmacije posjetili su pri povratku Karlovac, a neki su se čak i zadržali na tom izletu pa je list pisao i o dočeku svojih gostiju i svemu što je za njih pripremljeno. Zaključno, ovaj je list donio mnogo informacija o samom sletu, a uz to je iznio i neka svoja stajališta. No, i uz svoje promišljanje sam događaj sleta je veoma dobro „pokriven“ i čitatelji su mogli uživati u tekstovima, a uz to su bili i opširno i točno informirani. Ovaj je list u usporedbi s „Glasonošom“ dosta umjereniji, ali je ipak uspio kroz pohvalu svega vezanog uz slet uputiti kritiku domaćim političarima.

⁶⁸ *Narodni glas*, 6.9.1906.

⁶⁹ Isto

⁷⁰ Isto

„Prosvjeta“ o sletu

Zagrebački list „Prosvjeta“ bavio se zabavom, znanošću i umjetnošću i nije prikazao slet na način kao ostale novine i listovi. „Prosvjeta“ se nije bavila najavom sleta, ali je poznati novinar iz tog doba Stjepan Širola napisao tekst o sletu nakon njegovog završetka. Tekst se proteže na tri stranice i pisan je u formi izvještaja koji više nalikuje na kratku priču. Tekst ne zatrpava čitatelja brojkama i preciznim informacijama već ga vodi kroz slet u neprekinutoj priči. No, bez obzira na činjenicu da nema rasporeda, satnice i sličnih stvari nijedan događaj nije preskočen, a već na kraju prvog odlomka Širola kaže kako slet bijaše „pravi trijumf sokolske i slavenske misli“ pa je jasno u kojem smjeru ide tekst. S posebno velikim oduševljenjem piše o svečanoj povorci za koju zaključuje: „Bijaše to božja divota, a svuda red, uzoran red! Sokoli su stupali po šestorica u vrsti, odzdravljajući občinstvu. Bilo je tu i suza i pregnutljivih momenata, koji se ne dadu opisati.“⁷¹ Slično razmišljanje Širola ima i pučkoj svečanosti o kojoj je zapisao: „To bijaše prava bratska slava i pravo bratsko oduševljenje, čarobna i nezaboravna noć, gdje su se grlile pobratimske vile tamo od Triglava do Balkana i od Čeških gora do Jadranskoga mora. Slika čarobna, velebna i ganutljiva, koja će ostati u nezaboravnoj uspomeni gostima, što su bili prezadovoljni i iznenadjeni ovako srdačnim dočekom braće Hrvata, a i omiljenih im naših seka Hrvatica!“⁷² Na kraju teksta odgovorio je Širola na najavu sleta u kojoj se Stjepan Miletić pitao hoće li naš skromni dom, misleći pritom na Zagreb, moći dostojno primiti goste. Odgovorio je sljedeće: „Smijeli bijaše ovo pokušaj, ali je okrunjen ne zebnjom i strahom, već sjajnim i velebnim uspjehom, pak vam zato, dična braćo sokolovi, zahvalni hrvatski narod od svega srca čestita na tom uspjehu! „Još nije utihnula u domovini našoj jeka bojnih trubalja, još ne zacieliše rodu našem rane, zadane bičem tirana, još podrhtava narodno nam tielo od nedavno zadanih nam boli. Al sunce slobode pak već sviće, a na prvim tracima tog sunca evo vas prvih, da se zagrljeni s nama ogrijete, da zajedno s nama jutro slobode naše pozdravite. I ponosno može sada da kruži bielim Zagrebom slavenski sokol, veseleći se složnoj, zagrljenoj sokolskoj braći!“ Zdravo! Zdravo!“⁷³ Tekst završava ovim stihom:

„Jačajmo se!...da nam snaga

Dušmana satare, vraga!

Nek nas vodi k reći roda:

⁷¹ *Prosvjeta*, br.18, god. XIV

⁷² Isto

⁷³ Isto

Bratstvo, jedinstvo, sloboda!“

Iako je tekst završen stihovima u kojima ima naznaka političkih poruka, ipak cijeli tekst Stjepana Širole ne treba promatrati na taj način. Ni u jednom trenutku osim na kraju teksta nema kritike vlasti ni domaćih političkih opcija. Pojavljuju se stalne fraze sokolske misli i trijumfa sokolske ideje, ali ne prelaze u kritiku već se list zadržava samo na pohvali cjelokupnog događaja, što i ne čudi jer list nije političke naravi pa izlet u političke vode nije za očekivati. „Prosvjeta“ je dobro informirana i bila je prisutna na sletu o čemu svjedoči i velik broj fotografija koje su izašle u sljedećem, 19. broju. Oko fotografija nema nikakvog opširnijeg teksta već ispod svake piše samo što se na fotografiji nalazi. U broju se nalazi desetak fotografija koje je zabilježio poznati zagrebački fotograf Gjuro Varga. Fotografije prate povorku te se na njima može vidjeti navedeno mnoštvo ljudi i sudionici same povorke, zatim sokolaše na vježbalištu, koji kao jedan izvode sve vježbe. Sve ove fotografije govore za sebe pa su možda iz uredništva procijenili da nakon teksta Stjepana Širole, koji je doduše lijepo opisao i povorku i vježbe, više nema potrebe za daljnjim opisivanjem onoga što je bilo već je dovoljno čitateljima prezentirati ove fotografije jer one govore više od tisuću riječi.

„Obzor“ o sletu

Ove poznate zagrebačke novine svakodnevno su pratile slet, a kao takve su zasigurno raspolagale s najviše informacija i bile su uvijek na mjestu događaja za vrijeme trajanja cijelog sleta. Najava i priprema čitatelja za zagrebački slet krenula je 21. srpnja kada je na naslovnoj strani osvanuo tekst starješine zagrebačkog Sokola Stjepana Miletića naslovljen „U oči prvog hrvatskog svesokolskog sleta“. Isti taj tekst koji govori o davno razdvojenoj slavenskoj braći Čehu, Lehu i Mehu objavljen je i u sokolskom glasilu. Prema tome, već iz činjenice da je „Obzor“ prenio tekst iz glasila možemo vidjeti da pozitivno gleda na slet i da nastoji pomoći da informacija dođe do što većeg broja ljudi koji možda nisu u mogućnosti pročitati taj tekst u glasilu. Prije samog sleta „Obzor“ je u dva broja svog „ilustrovanog priloga“ donio fotografije čeških sokolaša i fotografije s poljskog sleta kako bi približio čitateljima ono što ih očekuje u Zagrebu. Također, u prilogu 26.8. upoznao ih je s prvacima sokolstva iz zemalja koje gostuju u Zagrebu.

U subotu, 1. rujna, na naslovnoj strani nalazio se tekst pod naslovom „Svečani dani“. U njemu se predstojeći dani najavljuju kao najsvečaniji koje je Zagreb vidio u svojoj povijesti. Prije sleta tekst najavljuje tri izložbe koje se istovremeno održavaju, gospodarsku, sokolsko-higijensku i

umjetničku. Što se tiče sleta o njemu u tekstu kažu kako je to „sjajna manifestacija slavenske solidarnosti, slavenske misli probudjene svijesti“ te da „zajedno sa izložbama kao svjedocima našeg domaćeg rada i nastojanja, liep je i dostojan početak novog života, novih nada i novoga raspoloženja slobodnog i vedrijeg u narodu našem“. ⁷⁴ Osim ovoga objavljen je i raspored događanja za prvi dan, odnosno vrijeme dolaska svih vlakova i večernji komers te raspored događanja na izložbama. Povikom „Zdravo!“ počinje naslovna strana novina 2.rujna, a sam tekst malo toplije najavljuje slet i pozdravlja goste. Dani sleta najavljeni su kao dani ponosa, dani pouzdanja i toplih osjećaja: „Dan ponosa za to, jer se u Zagrebu našla na okupu probrana snaga narodna i Slavenska. Dan pouzdanja za to, jer sokolstvo nije samo puki šport, nego jedna narodna organizacija solidarnosti, demokratizma i uzajamnosti.“⁷⁵ U nastavku je prenesena vijest o neugodnostima koje su imali zadarski sokolaši, a u tom je izvještaju vrlo jasno se vidi negativan stav o Talijanima u Zadru s kojima se ne može postići „modus vivendi“. „Obzor“ nastavlja: „treba Talijane prodrmati iz njihovog megalomanskog sna i dokazati im, da oni u borbi moraju izgubiti“. Zaključuju kako će se stanje u Zadru promijeniti tek kada se građani ujedine i da ne vode samo formalnu borbu te da onda više „ne će biti moguće, da u glavnom gradu hrvatske Dalmacije hrvatski Sokol bude insultiran“.⁷⁶

Osvrnuli su se u „Obzoru“ i na službeno prvi dan sleta kada su gosti tek dolazili. O svim dolascima i dočeku pisali su u tekstu koji je naslovljen sa „ Sinoćnje manifestacije“. Posebno je opisan dolazak Poljaka, Čeha i Dalmatinaca, a tekst završava opisom komersa u vrtu „Kola“ i „Sokola“. Osim opisa dolaska gostiju „Obzor“ donosi i program za 2. i 3. rujna koji nije detaljan, ali služi svrsi informiranja. Jutarnje izdanje „ Obzora“ ne izlazi ponedjeljkom pa je prvi sljedeći broj koji se bavi sletom izašao u utorak, 4. rujna. U njemu su veoma opširno opisani događaji prethodna dva dana. Najviše pažnje posvećeno je sokolskom banketu s kojeg je djelomično prenesen govor Cezara Akačića, a u potpunosti je prenesen govor Milutina Miškovića, predsjednika „Dušana Silnog“, koji je govorio o sve boljim odnosima Hrvata i Srba. Veliku pozornost imaju i javne vježbe i pučka svečanost, koja je prema svemu sudeći doista bila nešto posebno, a „Obzor“ je prenio i dio ugođaja nastalog kada se spustio mrak: „Kad je potamnilo, planuo je cijeli prostor u čarnom električnom svjetlu. Male sitne trobojne i šarene svjetiljke blistale su u bielom svjetlu elektrike iz daleka kao drago kamenje. Lampioni i stotine varijacija rasvjete davalo je celom prostoru nešto čarobna. Izgledalo je kao velika kineska

⁷⁴ *Obzor*, 31.8./1.9.

⁷⁵ *Obzor*, 2.9.1906.

⁷⁶ Isto

čajana, u kojoj sve vrvi i kipi od života, a u tom čarobnom sjaju šumili su vodoskoci i teklo je vino...“⁷⁷

Ukratko se piše i o odlasku gostiju i rastanku na kolodvoru uz pjesmu i zagrljaje. Uz sve ovo, što smo imali prilike čitati i u drugim listovima na različite načine, „Obzor“ daje i neka vlastita razmišljanja i opaske u tekstu koji je naslovljen „Nakon sokolskog sleta“. Tekst sumira kako su prethodna tri dana bila „puna pjesme, radosti, zanosa i bratske ljubavi“, ali da se treba nastaviti s dosljednim i intenzivnim radom. Pomalo pesimistično u tekstu kažu kako dani svečanosti nisu bili dovoljni za upoznavanje naroda iako su gosti mogli vidjeti hrvatski patriotizam i ljubav kojom je prigrljena slavenska i sokolska misao. Hrvatski se Sokol, prema „Obzoru“, „pokazao u egzaktnosti svojih produkcija, u disciplinovanosti svoje organizacije, doraslim svojim starijim i jačim slavenskim drugovima“ te je dokazao „da u njemu kola zdrava i svježa krv te da njime vlada bistar i slobodouman duh“. I premda će zbog toga privući nove sudionike time neće biti ispunjen cilj sokolstva. U „Obzoru“ smatraju da je Hrvatski Sokol djelovao onoliko koliko su mu to dopuštale prilike za vrijeme vladavine Khuena Héderváryja, ali da sada u slobodnijim prilikama treba djelovanje usmjeriti ka novim ciljevima te da u svom djelovanju mora ostati politički nepristran jer je upravo u tome njegova snaga. „Obzor“ sugerira: „Mjesto zanosa za narod treba da zavlada svijest o dužnosti prema narodu. Elementarne izljeve patriotizma treba da svedemo u regulovano korito koje će napati njive narodne, da urode obilnijim plodom. Dvadeset godina khuenovskog režima bila nam je tek zadaća, da budemo patriotski, da njetimo i čuvamo plamen svijesti narodne. Sada nam ova zadaća ne dostaje. Patriotizam koji nam je bio svrhom, treba da postane sredstvom plodonosnog rada. Kultivirali smo patriotizam, a sada dajmo patriotizmu kulturu“.⁷⁸ Ovo je prvi takav primjer u kojem novine sugeriraju kako treba nastaviti dalje i u kojem daju svoje mišljenje. Djelovanje „Obzor“ predlaže i oko Rijeke, vezano za napad na sokolaše, ali i za Zadar, koji je također izazvao neugodnosti sokolašima. Za Rijeku „Obzor“ predlaže bojkot: „Neka Hrvati bojkotiraju Rieku, neka joj Magjari uzkrate državne probiti pa je Rieka gotova“.⁷⁹ Obračun sa Zadrom, prema „Obzoru“ još je lakši: „Sa Zadrom je još lakše obračunati: mali gradić živi od toga, što su Hrvati strpljivi i što je centar činovništva. Premjestimo li urede u Splet, pa je Zadar neznatno selo. Neka okolica bojkotira Talijane i oni će izgladniti.“⁸⁰

⁷⁷ *Obzor*, 4.9.1906.

⁷⁸ *Obzor*, 4.9.1906.

⁷⁹ *Obzor*, 5.9.1906.

⁸⁰ Isto

„Novi list“ o sletu

S obzirom na događaje koji su uslijedili nakon završetka sleta, ali koje moramo promatrati kao dio sleta, riječki je list imao pune ruke posla. Prvi opširniji tekst o sletu čitatelji su imali prilike vidjeti 3.9., u tekstu koji je naslovljen „Slavlje u Zagrebu“ te u tekstu koji je napisan na temelju telefonskog izvještaja iz Zagreba. Od ova dva teksta za analizu je zanimljiviji ovaj prvi koji donosi promišljanja lista, dok drugi samo opisuje događaje koje smo već imali prilike opisati i ne pruža ništa novo. U prvom tekstu slet je opisan kao događaj koji će donijeti „ozdravljenje“ Zagrebu i hrvatskom narodu, ali ga se promatra u sklopu politike novog kursa, što je možda pogrešno jer sokolski pokret ne bi trebao imati veze s političkim strankama. Podsjećaju kako su prije pisali: „Zagreb je bolestan - Zagreb treba ozdravljenja“.⁸¹ Nakon ovog sleta tvrde: „Došlo je do ozdravljenja, Za Hrvatsku, a i za njezin glavni grad počima nov život.“

Na sokolsku misao riječki list gleda kao na „blagotvorni i božanski melem“ za „teške rane koje su vazda Slaveni jedni drugima zadavali“. Nadalje: „Uz procvat te ideje te će rane postajati sve manjima, a misao duhovnog jedinstva jednokrvne braće slaviti će svoje slavlje.“⁸² Slet za Riječane znači i da mogu zaboraviti na prošle dane i da se mogu veseliti zajedno sa Zagrebom. Tako kažu: „U radosti teško se tko sjeća teških prošlih dana, dapače ako ih se sjeti, to ni ne izgledaju tako crni, već i sami dobivaju svjetla od zlaćanih trakova sadanje sreće. Bilo tako. Neka nam sretnija sadašnjost, a još ljepša budućnost, čini zaboraviti tamnu prošlost, - no neka nam ta prošlost nikad ne prestane biti mementom da se smo borbom, mučnom, težkom, uztrajnom borbom dolazi do slobode. Da živi preporadjajuća se Hrvatska!“⁸³

U utorak, 4.9. list samo kratko izvještava o odlasku gostiju iz Zagreba, 5.9. izvještava o napadu na sokolaše u članku koji je naslovljen „Noćasnje demonstracije“. Taj se tekst ne nalazi na naslovnoj strani lista što je pomalo iznenađujuće. Što se tiče samog opisa incidenta ne razlikuje se od onog koji smo već imali prilike vidjeti u drugim novinama. „Novi list“ povezuje zadarski incident i riječki napad riječima: „Čini se, da riečki talijanaši htjedoše nadkriliti zadarske talijanaše, koji se dalmatinskim sokolašima, u Zadru, u glavnom gradu najhrvatskije pokrajine naše ni izkrcati nisu dali, nego ih dočekaše kamenjem i svakom pogrdom, ranivši i tamo

⁸¹ *Novi list*, 3.9.1906.

⁸² Isto

⁸³ Isto

nekoliko soklaša.“⁸⁴ Kritika i osuda postoji, ali je ona umjerena za razliku od nekih drugih novina.

U izdanju od 6.9. i 8.9. u „Novom listu“ čitatelji su se mogli detaljno upoznati sa sletom u velikom tekstu naslovljenom „Dojmovi s sleta“. Uz veliki tekst o dojmovima, koji se nastavlja i u izdanju 8.9, opisan je i povratak sokolaša u Dalmaciju pri čemu uredništvo nije propustilo uputiti još nekoliko kritika na račun dalmatinskih talijanaša. Podsjećaju na izgrede talijanaša u Rijeci i Zadru i zaključuju kako takvi „neredi nisu novost za Dalmaciju“, ali ne predlažu pristup „oko za oko“ već tvrde da je rješenje „tiha sustavna borba“.⁸⁵ U tekstu koji dijeli dojmove i koji je pisan od strane sudionika sleta je detaljno opisan put do Zagreba te iz tog opisa možemo vidjeti nešto o čemu još nije bilo riječi, a to je podrška običnog naroda koji ne sudjeluje na sletu, ali uz prugu na stanicama dočekuje sokolaše i daje im podršku. „Svugdje gdje je vlak prošao činile su se ovacije Sokolašima mjestimice sa gruvanjem iz mužara pjesmom, vijanjem sa barjacima, glazbom, tamburanjem itd. Najzabitije seosko mjestašce izvjesilo je zastave i odaslalo svoje najmilije i najbolje na prugu, da pozdrave taj vlak koji je prošao kroz pravi trijumf, poglavito pako na ovecim stanicama ka n. pr. Fužine, Delnice, Ogulin, Jaska, Dugaresa.“⁸⁶

Iz ovog možemo zaključiti da je podrška sletu bila prisutna diljem zemlje, a ne samo u Zagrebu kao gradu domaćinu. Ovo je ujedno i prvi izvještaj sa sleta od strane sudionika, a riječki je list prepoznao priču i htio je podijeliti sa svojim čitateljima. Osim puta u nastavku je opisan i doček u Zagrebu i večernje svečanosti. U nastavku, koji je uslijedio 8.9. opisana je povorka i javne vježbe te samo natjecanje.

„Narodne novine“ o sletu

Najpoznatije hrvatske novine, koje i danas djeluju kao službeno glasilo Republike Hrvatske u kojem se objavljuju razni zakoni i odredbe, također su se bavile svesokolskim sletom. U to su vrijeme novine pratile određeni obrazac izvještavanja pa je tako politički pregled zauzimao prve stranice novina, a zatim je slijedio pregled domaćih vijesti. Što se tiče praćenja sleta nekoliko je brojeva donijelo manje vijesti o sletu tokom mjeseca kolovoza, a značajniji angažman započinje 1.9. s početkom događanja. Tog je dana uredništvo zaobišlo ustaljenu praksu s rasporedom

⁸⁴ *Novi list* 5.9.1906.

⁸⁵ *Novi list*, 6.9.1906.

⁸⁶ Isto

vijesti i na naslovnoj stranici jednostavno poručila: „Dobro došli!“. Dobrodošlica je, zanimljivo, najprije izražena posjetiteljima i izlagačima na trima izložbama koje su se odvijale isto kada i slet, a tek onda sokolašima: „Ove naše goste posebice pozdravljamo najtoplijom dobrodošlicom. Oni dolaze iz ljubavi prema nama ovamo, da sudjeluju u svečanostima, radujući se našem napredku ekonomskom i kulturnom, jer smo svi grane jednog stabla, a mi ih iz puna srдца s bratskom ljubavlju pozdravljamo, zahvaljujemo im na dolazku i želimo da zadovoljno provedu ova tri dana u glavnom gradu Hrvatske, koji no ih razkriljenih ruku dočekuje i koji se diči njihovom prisutnošću“. ⁸⁷ Novine su za vrijeme trajanja sleta imale posebnu rubriku prigodno nazvanu „Prvi hrvatski svesokolski slet“ u kojoj su izvještavale o događajima vezanima uz slet. U toj rubrici možemo pronaći tekstove poput: „Doček sokolskih gosti“ iz kojega bi valjalo izdvojiti samo uvodnu rečenicu koja opisuje cijeli subotnji dan, a ona glasi: „Takve vrepe i stiske, kao što je bila u subotu na zagrebačkim kolodvorima i po ulicama, ne panti naš glavni grad odavna.“⁸⁸

Nadalje, u posebnoj rubrici pisalo se i o komersu u subotu, svečanoj povorci, javnim vježbama, svečanoj predstavi u čast slavenskih gostiju te o plesu u streljani. Novine koje su izašle 4.9. u rubrici vezanoj uz slet pisale su o sokolima u izložbi te su prenijele govor jednog od organizatora izložbe dr. Malline u kojem je još jednom istaknuta važnost sokolstva i zajedništva svih slavenskih naroda. Opisan je i banket sokolskih predstavnika te druga javna vježba svih sokolaša. Najviše prostora posvećeno je pučkoj svečanosti, koja je prema svemu sudeći uistinu bila događajem koji je obilježio slet van onog sportskog i natjecateljskog dijela programa. Odlazak gostiju nije opisan opširno kao u nekim drugim novinama, ali se zaključuje kako je rastanak bio izuzetno „ganutljiv“ te je „bratstvo i oduševljenje seglo do vrhunca“. ⁸⁹ Osvrt na slet sa zapažanjima i opaskama ili kritikama i pohvalama od strane uredništva „Narodnih novina“ nije stigao u nadolazećim danima iako se to možda moglo očekivati s obzirom na veoma toplu dobrodošlicu koja je izražena svim posjetiteljima glavnog grada bilo da su stigli u svojstvu gledatelja ili sudionika sleta ili izložbe. Neke su novine pisale o sletu u posebnim tekstovima s nekoliko dana odmaka, a „Narodne novine“ to nisu učinile. Sa zanimanjem su se pratili događaji u Rijeci i prenosila su se zapažanja ostalih listova, pa tako u „Narodnim novinama“ čitatelji mogu vidjeti što su o nemilim događajima u Rijeci pisali „Pokret“ i riječki „Novi list“ te „Obzor“. „Narodne novine“ dakako osuđuju takve događaje te, prema već

⁸⁷ Narodne novine, 1.9.1906.

⁸⁸ Isto

⁸⁹ Narodne novine, 4.9.1906.

ustaljenom obrascu iz drugih novina, izgređnike pogrdno nazivaju „riečkom fukarom“.⁹⁰

„Hrvatsko pravo“ o sletu

Pravaško-frankovački list posvetio je dosta pažnje hrvatskom svesokolskom sletu te ga je koristio za svoje tekstove o samostalnoj Hrvatskoj u čijem se sklopu nalaze sve hrvatske zemlje. Naslovom „Narodne slave“ u izdanju 1.9. započeo je niz članaka o svesokolskom sletu. U njemu je dosta pažnje posvećeno umjetničkoj i gospodarskoj izložbi, ali i sletu i svim gostima. Na samom početku slet najavljuju uz pregršt lijepih riječi i pomalo oprezno kažu kako se nadaju da će slet biti „zalog pravoga i poštenoga prijateljstva medju slavenskim narodi“, ali već pred kraj teksta odlučno tvrde da „će predstojeći svesokoloski sastanak biti velika i oduševljena manifestacija iskrenog bratstva, te da će proteći u podpunom skladu, nepomućena i zanosna“.⁹¹ Osim dobrodošlice izražene gostima, subotnje izdanje lista opisalo je i dolazak sokolaša na kolodvor te najavilo raspored događanja koja očekuje građane Zagreba idućih nekoliko dana. „Hrvatsko pravo“ iskoristilo je slet i neugodnosti koje su sokolaši iz Dalmacije imali na putu do Zagreba kao povod za novi tekst u izdanju s početka tjedna, 3.9., u kojem još jednom izražavaju dobrodošlicu, ali ovog puta posebno Dalmatincima, u tekstu koji nosi naziv: „Braćo Dalmatinci!“. Nekoliko puta Dalmatincima se obraćaju s „bolna braćo naša“ te čitav tekst ima oblik žalopojke. U njemu je prepričana čitava hrvatska i dalmatinska povijest i tragični događaji koji su zadesili Dalmaciju, kao i kritika dosadašnje vlasti zbog politike ujedinjenja: „Oni isti, koji su vam sjedinjenje sa Dalmacijom obećali, oni isti, koji to obećanje još i sad obnavljaju, oni isti ne dadu Dalmatincima, da kroz tobože magjarski, a u istinu hrvatski grad, prodju pod svojim hrvatskim barjakom.“⁹² I „Hrvatsko pravo“ je za vrijeme trajanja sleta imalo posebnu rubriku koja je pratila samo događanja na sletu pa je 3.9. najviše pažnje posvećeno svečanoj povorci, a „Hrvatsko pravo“ daje posebnu opservaciju koju nijedne novine koje su dosad obrađene nisu dale. Naime, ističe se da je narod razlikovao Srbe iz Hrvatske i Srbe iz Kraljevine Srbije: „dok je povorka kretala, občinstvo svojim značajnim mukom pokazivalo onima, koji se zovu Srbi, a u Hrvatskoj su rođeni, što misli o tom ‘srbstvu’, dok je Srbijance iz Srbije, pozdravljalo kao i sve ostale goste. Na mjestima se pače klicalo ‘Živili pravi Srbi!’, da se dade

⁹⁰ Narodne novine, 6.9.1906.

⁹¹ Hrvatsko pravo, 1.9.1906.

⁹² Isto, 3.9.1906.

značenje razlici od naših t. zv. Srba.“⁹³

Uz ovo zapažanje veoma je skromno opisan večernji koncert i ples u vrtu Kola i Sokola. Sljedećeg dana uredništvo se obrušilo na Talijane zbog događaja u Zadru i taj je tekst naslova „Talijani i sokolska slava“ zauzeo polovinu naslovne strane. U rubrici o sletu opisana je javna vježba, a po prvi puta se može uočiti kritika iste. Prema mišljenju uredništva, točke su trebale trajati kraće kako bi bile efektivnije, a iako napominju da nisu tjelovježbeni stručnjaci, uputili su kritiku koja se čini dosta nejasnom. Naime, tvrde kako: „način raznih vježbah i njihov tempo ne prija ni duhu ni tielu hrvatskomu“.⁹⁴ Kako bi objasnili svoju nejasnu tvrdnju u sljedećoj rečenici daju svoje razloge za to: „Tu je previše povadjanja za Česi, koji su kao ljudi od sjevera nješto mrzliji, tromiji od nas južnjačkih Hrvatah, pak bi zato trebao za južnjačko hrvatsko sokolstvo svakako drugi, gibkiji i živahniji način vježbanja.“⁹⁵

U nastavku je opisana pučka svečanost i odlazak gostiju kojima je izražena zahvala na dolasku i lijepe želje za sretan povratak kući. Pučku svečanost u listu je na humorističan i ironičan način opisao hrvatski novinar i književnik Zvonimir Vukelić, pseudonimom Zyr Xapula. Događaji u Rijeci koji su uslijedili poslužili su kao prilika za novi obračun sa svim neistomišljenicima pravaša, Talijanašima, Mađarima, ali i ostalim hrvatskim listovima te politikom novog kursa. Iz „Hrvatskog prava“ zaključuju kako je „nekakvo ludilo spopalo talijanaše na Rieci i u Zadru“⁹⁶ te donose svjedočanstva dvojice očevidaca koji su prisustvovali neredima u Rijeci. Sukob u Rijeci iz lista nazivaju „veličanstvenom manifestacijom hrvatstva“, a krivce traže u politici novog kursa, čiji fijasko proglašavaju nekoliko puta. Također, u daljnjem tekstu obračunavaju se s „Obzorom“ te tekst gubi svaku vezu sa sokolstvom i napadom na sokolaše. „Hrvatsko pravo“ isprva veoma lijepo piše o sokolskom sletu, ali donosi jako malo informacija o isto te čak ni svi događaji u sklopu sleta nisu popraćeni komentarima. List se više bavi sukobima i politiziranjem istih te ostavlja dojam agresivnog pristupa temi tekstovima u kojima nema prepoznatljivih fraza koje su se koristile u dosada obrađenim listovima. Zvonimir Vukelić, čiji je tekst objavljen u listu, pučku svečanost naziva jugoslavenskom, te daje podrugljiv komentar o Cezaru Akačiću, jednom od ljudi iz najužeg kruga organizatora te se iz njegovog teksta može iščitati dosta negativnog o samoj svečanosti, kao što su visoke cijene i činjenica da je većinski organizator svečanosti ženski odbor. Znakovito je da je ovom satiričnom tekstu dan prostor u listu. List je svesokolski slet i događaje u Zadru i Rijeci koje

⁹³ Isto, 3.9.1906.

⁹⁴ *Hrvatsko pravo*, 4.9.1906.

⁹⁵ Isto

⁹⁶ Isto 6.9.1906.

vezujemo uz slet prvenstveno koristio za svoje političke obračune te se u odnosu na druge listove veoma malo bavio samim sletom. Čak i kada se bavio sletom komentari su u najmanju ruku nejasni, poput onog o tome da bi vježbe trebale biti prilagođene Hrvatima.

„Sokol“ o sletu

„Sokol“, časopis Saveza hrvatskih sokolskih društava, mnogo je o sletovima pisao prije samog početka zagrebačkog sleta od čega je već dosta preneseno u prvom dijelu rada. No, kako je „Sokol“ vidio svoj vlastiti slet? Kako je glasilo izlazilo 1. i 15. u mjesecu u broju koji je izašao 1.9. nije mu preostalo ništa nego da se pjesmom, koju je napisao Rikard Katalinić–Jeretov izraze lijepe želje i dobrodošlica. U toj je pjesmi svim gostima poželio dobrodošlicu i svaki narod ima svoju strofu. Tako strofa za Čehe glasi:

„Dobro došo sa Vltave
Lavski sine zlatnog Praga,
Kremen-sokol- poznata je
Širom svieta češka snaga,
Podigo si svoje gnjezdo,
Na visini Ararata,
Ne boji se tvoje pleme,
Ni germanskog Golijata!“⁹⁷

Takve su strofe dobili Istrijani, Dalmatinci, Srbi, Bugari i Poljaci i svi ostali, a sve je sažeto u zadnjoj strofi:

„Dobro došla, mila braćo,
Sa sjevera i sa juga,
Gdje nas ista grije radost,
Gdje nas ista bije tuga,

⁹⁷ *Sokol*, br.9, V

Dočeka vas Zagreb bieli

Kao majka svoga sina;

Pozdravlja vas po njem ciela

Liepa naša domovina!⁹⁸

Kako je već navedeno, od glasila smo mogli dobiti samo dojmove po završetku sleta, a oni su izraženi u 10. broju, 15. listopada 1906. godine. u tekstu kojeg je pripremilo predsjedništvo Saveza. Tekst je namijenjen hrvatskim sokolašima, a upravo je tako i naslovljen, „Hrvatskom sokolstvu!“, a u njemu se osjeća ponos na postignuto i prisjećaju se trnovitog puta kojeg su prešli do ovog ostvarenja. S time u vezi ističu: „Ne hvalimo se braćo, jer bi nam do hvale bilo stalo, ta Sokol ne pozna ni koristi ni slave, nego Vam moramo izraziti zadovoljstvo, da znadete, na kojem putu Vam valja dalje ustrajati i napredovati.“⁹⁹

O događaju u Rijeci nema mnogo riječi, ali je u kratkim crtama zauzet stav oko tog događaja: „Doista bi bila sramota, kad Hrvat ne bi smio na svojem vlastitom teritoriju razviti svoju zastavu. A Sokol, ako i neima nigdje nastupiti provokatorno, ako mu bude zastava - a to je hrvatska zastava- pod kojim mu drago prilikama napadnuta ima je braniti makar i svojim životom. Tako se je eto i ponio, i zato onoj braći svaka čast i slava.“¹⁰⁰ Zaključuju da ovaj događaj treba sve potaknuti na razmišljanje jer „doista nitko, ako ne mi Hrvati, sami obranimo čast našu. Pak kada već tako počimamo osjećati svu težinu tereta na našim leđjima, što nam preostaje drugo, nego da podvostručenom snagom upremo sve naše sile, a prvi pri tom poslu treba da bude Sokol.“ Iz Saveza su događaje u Rijeci shvatili kako motivaciju za daljnji rad, ali i kao osviještenje da se nitko neće zauzeti za Hrvate, ukoliko se oni sami ne zalažu za sebe. Ovaj je tekst nekako u duhu svih tekstova u sokolskom glasilu, ali, kao što je već prije spomenuto, takav pristup glasilo ima od samog početka i prepoznatljivo je po tome. Karta emocija i zanosa često je ispred razumnog razmišljanja, ali i kao takvo ne prelazi granice dobrog ukusa. I broj od 15. listopada osvrnuo se na minule događaje, a najvažnija teza teksta što ga je napisao Franjo Bučar jest da se ne smije ovime zadovoljiti niti da treba stati na ovome sletu. Zaključuje: „Na mladima je pak da nastave započeti rad starijih s još većim uspjehom, a na korist mile nam domovine Hrvatske.“¹⁰¹

⁹⁸ Isto

⁹⁹ Isto, br.10, V

¹⁰⁰ Isto

¹⁰¹ Isto, br. 11, V

Zaključak

U Zagrebu je u prvim danima mjeseca rujna 1906. godine održan prvi svesokolski slet u organizaciji Hrvatskog sokola. Događaj je to koji je privukao mnoštvo posjetitelja, ali i pobudio velik interes javnosti, koja je pozorno pratila što se događa na sportskim borilištima u Zagrebu. Iz analize novina i časopisa može se zaključiti kao je sokolski slet bio iznenađujuće dobro „pokrivan“ te su se njime u manjem ili većem opsegu bavili svi listovi i dnevne novine, ali i listovi kojima to možda nije primarni zadatak kao što su primjerice „Dom i svijet“ i „Prosvjeta“. Količina prostora posvećenog sletu varira od lista do lista i umnogome ovisi o učestalosti izlaženja tih listova. Razlikuje se i pristup sletu i informacije koje se prenose. Pojedini listovi slet su iskoristili kako bi izrazili nezadovoljstvo stanjem u politici i uputili kritiku stranačkom prepucavanju. Drugi listovi, kojima nije primarna zadaća baviti se politikom, o sletu su pisali kao o velikom događaju za Hrvate, što on bez sumnje i jest, bez da su se bavili političkim stvarima. Upravo iz tih listova dolaze nam najljepši opisi svečanosti poput povorke ili pučke svečanosti. Manji listovi također su dali svoj doprinos kako bi danas mogli čitati o sletu i iz njih i kako bi mogli imati opis sleta i iz njihovog kuta gledanja. Pozitivan stav o sletu, pa čak i euforija osjeća se kod svih listova, a neki u hvali čak i pretjeruju pa pomalo i krše pravila novinarske struke o objektivnosti, ali zbog okolnosti i značaja sleta u Zagrebu takvo što se moglo i očekivati.

Svesokolski slet u Zagrebu prvi je događaj takve vrste na prostoru Hrvatske pa je stoga interes za ovaj događaj očekivan, ali je s obzirom na okolnosti i sve političke probleme, pomalo iznenađujuća toliko dobra pokrivenost sleta, pošto je u prvim danima sokolstva na tlu Hrvatske interes za sokolstvo bio prilično skroman, o čemu je bilo dosta riječi. Ostaje pitanje kakav je bio interes i na koji je način prikazan slet u nekim stranim novinama, no primarno pitanje prikaza sleta u hrvatskim novinama je riješeno. Ovo pitanje potiče na razmišljanje o suradnji povjesničara s prostora zemalja sudionica sleta kako bi se dobio cjelovit prikaz sleta.

Bibliografija

Izvori:

Dom i svijet. 1906.

Glasonoša. 1906.

Hrvatsko pravo. 1906.

Mazzura, Lav, ur. *Prvi hrvatski svesokolski slet u Zagrebu : dana 1., 2., 3. i 4. rujna god. 1906.* Zagreb. Knjižnice grada Zagreba- Elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1906., 2011.

Narodne novine. 1906.

Narodni glas. 1906.

Naša sloga. 1906.

Novi list. 1906.

Obzor. 1906.

Prosvjeta. 1906.

Sokol, 1903.-1906.

Sokol: glasilo za tjeļovježbu. 1878.

Literatura:

Bučar, Franjo, ur. *Spomen spis I. hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu 2.- 3. rujna 1906.* Zagreb: Knjižnice grada Zagreba - Elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1906., 2011.

Jajčević, Zdenko. *Povijest športa i tjeļovježbe.* Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010.

Paar, Adolf. *Hrvatski sokol.* Samobor: Društvo za športsku rekreaciju "Šport za sve", 2011.

Resanović, Nikola. *U desnici snaga, u srcu odvažnost, u misli domovina: Zagrebačko tjeļovježbeno društvo Hrvatski sokol : 1874.-2001.* Zagreb: Ars media, 2002.